

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการเลี้ยงดูบุตร โดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตร โดยลำพังและการดำเนินชีวิต
- 1.1.2 เพื่อศึกษาวิธีการเลี้ยงดูบุตร โดยลำพังของผู้เป็นพ่อ
- 1.1.3 เพื่อศึกษาปัญหาของพ่อจากการเลี้ยงดูบุตร โดยลำพัง
- 1.1.4 เพื่อศึกษาผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง

1.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลและค้นคว้าจากเอกสาร วิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) พ่อที่เลี้ยงดูบุตร โดยลำพังในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 13 ราย ซึ่งแต่ละรายอาจจะมีบุตรมากกว่า 1 คนก็ได้ ต้องเลี้ยงดูบุตร โดยลำพัง ในเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อันมีสาเหตุมาจากการหย่าร้าง การแยกทางกัน และการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยด้วยโรคภัยของภรรยาซึ่งต้องเป็นแม่ของบุตร โดยปัจจุบันผู้เป็นพ่อยังไม่ได้ผ่านการสมรสหรืออยู่กินกับครอบครัวใหม่ พักอาศัยอยู่ด้วยกันระหว่างพ่อและบุตร หรืออาศัยอยู่รวมกันในรูปแบบครอบครัวขยาย โดยมีญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ด้วย
- 2) บุตร จำนวน 14 ราย ซึ่งอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของผู้เป็นพ่อเป็นหลัก และอาจจะได้รับการช่วยเหลือจากญาติ พี่น้องร่วมด้วย

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก
- 2) แบบสังเกต

- 1.2.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต ที่พัฒนาขึ้นไปหาความจริงเชิงเนื้อหา ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์จำนวน 5 ท่าน ประเมินตรวจสอบ ความถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องตามวัตถุประสงค์
- 1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษครั้งนี้ จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อมูลสรุปแบบอุปนัย

1.3 ผลการวิจัยปรากฏผล ดังนี้

1.3.1 สถานภาพกลุ่มตัวอย่าง

1) พ่อที่เลี้ยงบุตรโดยลำพังในเขตกรุงเทพมหานคร

สถานภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็น เพศชาย อายุระหว่าง 39-56 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาเป็นระดับปริญญาโท รายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่ 50,000-150,000 บาท รองลงมา 7,500-20,000 บาท อาชีพส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกิจการหรือตำแหน่งระดับผู้บริหาร สถานภาพการสมรสส่วนใหญ่ หย่าร้าง รองลงมาเป็น แยกกันอยู่ และหม้าย (ภรรยาเสียชีวิต) ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว จำนวนบุตรที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู อยู่ระหว่าง 1-4 คน

2) บุตร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น เพศหญิงมากกว่าเพศชาย อายุระหว่าง 8-20 ปี กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รองลงมา กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการเรียนอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับดี

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตร โดยลำพังและการดำเนินชีวิต
- 2) วิธีการเลี้ยงบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ
- 3) ปัญหาของพ่อจากการเลี้ยงบุตรโดยลำพัง
- 4) ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง

โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังและการดำเนินชีวิต

ก. สภาพปัญหา

สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง พบว่า

ชีวิตก่อนแต่งงาน พ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังส่วนใหญ่ชอบสังสรรค์ เที่ยว กิน ดื่ม ติดเพื่อน ในขณะเดียวกัน เป็นคนทำงานเก่ง เข้าสังคมเก่ง ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

สาเหตุปัญหาในการหย่าร้างหรือแยกทางกัน ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจกัน มีวิธีคิด และมีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน รองลงมาคือ การนอกใจของฝ่ายภรรยา (มีชู้) นอกจากนี้ มีปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว และสาเหตุการเสียชีวิตของภรรยา

การรับรู้ของบุตร โดยส่วนใหญ่บุตรจะรับรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงเรื่อง การหย่าร้าง แยกทาง กับผู้เป็นแม่ เนื่องจากพ่อไม่ได้ปิดบัง โดยต้องพยายามอธิบายเหตุผลที่แท้จริงให้บุตร แต่มีบางกรณีที่ไม่ต้องการให้บุตรทราบเพราะไม่อยากให้บุตรรู้สึกอึดอัดกับแม่ จากสาเหตุการนอกใจของฝ่ายภรรยา

การปรับตัว หลังการหย่าร้าง แยกทาง และการเสียชีวิตของภรรยา ส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน แต่ไม่เกิน 1 ปี โดยใช้ระยะเวลาไม่นาน เพราะต้องปรับตัวและฟื้นฟูจิตใจให้เร็วที่สุด เพื่อกลับมาดูแลบุตร

ปัญหาระยะแรกในการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง มีปัญหาด้านสภาพจิตใจ ส่วนใหญ่รู้สึกเศร้าใจ ทุกข์ใจ อ่อนแอ กินไม่ได้นอนไม่หลับ บางรายเคยคิดฆ่าตัวตาย รองลงมา มีความโกรธแค้น ชิงชัง และคิดทำร้ายภรรยา นอกจากนี้ มีความรู้สึกผิดหวังในการเลือกคู่ครอง มีปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาสิทธิการปกครองดูแลบุตร

สภาพปัญหาต่อมาของการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง ส่วนใหญ่ขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิต และคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรสาว ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกายของบุตรสาว เรื่องเพื่อนต่างเพศ และความรักในวัยรุ่น รองลงมาปัญหาเรื่องภาระหน้าที่ ต้องทำงานมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีเวลาให้บุตรน้อยลง

ข. การดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของพ่อที่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง พบว่า

หลังจากหย่าร้าง แยกทางกับภรรยา ส่วนใหญ่จะรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร 1-2 คน โดยบุตรมีอายุระหว่าง 2 - 15 ปี

กิจวัตรประจำวัน กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ จะใช้ชีวิตร่วมกับบุตรเป็นหลัก

- วันจันทร์-ศุกร์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จะดูแลบุตรตั้งแต่ตื่นนอน อาบน้ำ ทานอาหาร ไปโรงเรียน ไปส่งที่โรงเรียน ทำการบ้าน รองลงมาจะมอบหน้าที่ดังกล่าวให้แม่บ้านหรือพี่เลี้ยงเป็นผู้ดูแล

- วันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุด จะพาบุตรไปทำกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ส่วนใหญ่เที่ยวห้างสรรพสินค้า ชมภาพยนตร์ รองลงมา พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ไปทะเล ไปออกกำลังกาย เช่น เทควันโด บาสเกตบอล ฟุตบอล เป็นต้น

เวลาส่วนตัวของพ่อเลี้ยงเดี่ยว จะมีเวลาหลังจากบุตรเข้านอน และหลังจากไปส่งที่โรงเรียน และใช้เวลาส่วนตัวส่วนใหญ่ไปสังสรรค์กับเพื่อนฝูง รองลงมา จะอยู่บ้านอ่านหนังสือ ดูทีวี สวดมนต์ และนั่งสมาธิ

2) วิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ

ก. การดูแลบุตร

ส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ตั้งแต่บุตรอายุประมาณ 2-6 ปี และรองลงมาคือช่วงอายุ 7-9 ปี จนกระทั่งปัจจุบันส่วนใหญ่บุตรกำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น

บุคคลที่ช่วยในการเลี้ยงดูบุตร ส่วนใหญ่คือ ปู่ ย่า ป้า และอา และรองลงมามีการจ้างพี่เลี้ยงมาเป็นผู้ช่วยเลี้ยงดูในช่วงวัยเด็ก

ข. วิธีการอบรมขัดเกลาและรูปแบบในการปกครอง

การอบรมขัดเกลาและวิธีการปกครองบุตร ส่วนใหญ่ จะใช้เหตุผลเป็นหลักในการเลี้ยงดูและปกครอง ใช้วิธีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ตามหลักคำสอนและหลักธรรมะของศาสนา รองลงมาจะใช้เหตุผลร่วมกับการบังคับให้ทำตามกฎระเบียบที่วางไว้ การอบรมดัดเตือน สั่งสอนให้เห็นผิดชอบชั่วดี การตั้งกฎเรื่องเวลาในการควบคุมพฤติกรรม และส่วนน้อยสุดใช้อำนาจบังคับ(เผด็จการ) ตามที่พ่อวางแผนไว้ให้เท่านั้น

การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับบุตร และกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ส่วนใหญ่ให้ทำความสะอาดบ้าน และทำกับข้าว ส่วนกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ในวันหยุด พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ต่างประเทศ ไปทานอาหารนอกบ้าน เที่ยวห้างสรรพสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้จะทำกิจกรรมเฉพาะด้านที่พ่อและบุตรสนใจและทำร่วมกับบุตรได้ เช่น เล่นกีฬา ออกกำลังกาย เข้าวัดทำบุญ

การให้รางวัลแก่บุตรและการทำโทษ เป็นคำชมเชยและการแสดงออกทางกาย เช่น การกอด การหอม และให้รางวัลเป็นสิ่งของตามที่ตกลงกันไว้ในราคาที่เหมาะสมกับวัย และการหาโอกาสไปทานอาหารนอกบ้านเป็นมือพิเศษ พาไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ส่วนการทำโทษ ส่วนใหญ่ช่วงวัยเด็กใช้วิธีการตีและอบรมไปพร้อมกัน รองลงมาคือพ่อไม่พูดคุยด้วย และช่วงวัยรุ่นส่วนใหญ่ใช้วิธีการดัดเตือน ตัดคำขมน และกักบริเวณ

ความคาดหวังในตัวบุตร อยากให้บุตรเคารพเชื่อฟังเป็นคนดีของสังคม มีความรับผิดชอบ ให้ตั้งใจเรียนและประสบความสำเร็จในการเรียน นอกจากนี้ยังคาดหวังในเรื่องหน้าที่การงาน การรู้เท่าทัน สังคมเมือง และการมีชีวิตคู่ที่ดี

ค. การดูแลเกี่ยวกับการศึกษา

ส่วนใหญ่ ช่วยสอนการบ้าน แนะนำและให้ไปเรียนพิเศษเพิ่มเติม จะไม่บังคับให้บุตรเรียน ในสิ่งที่ไม่ชอบ ให้เลือกและตัดสินใจในการเรียนด้วยตนเอง วางแผนให้บุตรเรียนให้จบระดับปริญญาตรี รองลงมาอยากให้บุตรเรียนและทำกิจกรรมแบบที่พอถนัดและเข้าใจ ซึ่งพอสามารถให้คำแนะนำได้ เช่น ด้านการกีฬา ด้านศิลปะการแสดง หรือด้านธุรกิจที่ทำอยู่ เป็นต้น บางรายวางแผนการเรียนให้บุตรอย่างเคร่งครัด โดยไม่ให้เน้นกิจกรรมสันทนาการ

ง. การดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้านและค่าใช้จ่ายของบุตร

ส่วนใหญ่ ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในบ้านและค่าเล่าเรียนของบุตร โดยมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ รองลงมามีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนค่าเล่าเรียนต้องรับผิดชอบเองทั้งหมด นอกจากนี้ บางรายรับผิดชอบแค่ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนค่าเล่าเรียนไม่ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากบุตรได้รับทุนการศึกษาจากการเป็นนักกีฬาเยาวชน

ส่วนค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าขนมของบุตร ส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นรายวัน วันละ 50 - 100 บาท รองลงมาเป็นรายสัปดาห์ สัปดาห์ละ 500 - 1,000 บาท และรายเดือนที่ไม่แน่นอน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบและความจำเป็นของบุตร

จ. การปกป้องสวัสดิภาพบุตร

ในการปกป้องสวัสดิภาพบุตรนั้น ส่วนใหญ่ได้ทำประกันชีวิตและประกันสุขภาพให้แก่บุตร มีการตรวจสุขภาพประจำปี ส่งเสริมให้เล่นกีฬาอย่างจริงจัง เล็งเห็นความแข็งแรงและสุขภาพเป็นหลัก รองลงมาส่งเสริมให้การศึกษาในสถาบันที่มีชื่อเสียง ส่งเสริมให้การศึกษาในระดับที่สูง การให้ความรักความอบอุ่น และการปกป้องภัยคุกคามจากผู้เป็นแม่

3) ปัญหาที่เกิดขึ้นของพ่อจากการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง

ก. ปัญหาด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ปัญหาด้านสุขภาพกาย ส่วนใหญ่มีปัญหาทางกาย เหนื่อยง่ายเพราะมีเวลาพักผ่อนน้อย

ปัญหาด้านสุขภาพจิต ส่วนใหญ่จะเครียดและกังวลเรื่องสุขภาพร่างกายและการเจ็บป่วยของบุตร รองลงมารู้สึกท้อ เครียดและโกรธ เรื่องที่บุตรไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน คือ และชอบโกหก บางรายบุตรมีอาการเก็บกดไม่ยอมพูดในช่วงวัยเด็ก

ข. ปัญหาด้านความสัมพันธ์ และการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของบุตร

ช่วงวัยเด็ก จะไม่มีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับบุตร เพราะพ่อจะดูแลบุตรด้วยตัวเอง จึงสนิทสนมและผูกพันกัน มีบางรายบุตรจะมีอาการเก็บกด ไม่ค่อยพูด เก็บตัว ไม่ร่าเริง ซึ่งเป็นเพราะพ่อไม่มีเวลาอยู่กับบุตรตลอด หรือมีอาการคิดถึงแม่ในบางครั้ง

ช่วงวัยรุ่น ความสัมพันธ์ เริ่มห่างเหิน เก็บตัว มีความลับ คิดเพื่อน คิดแฟน และมีความคิดเป็นของตัวเองมากขึ้น ไม่เชื่อฟัง สนใจเทคโนโลยี เกมส์ ความทันสมัยและแฟชั่น จาก คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ รองลงมา ความสัมพันธ์ ใกล้ชิด มีความเข้าใจและสนิทสนมกันมากขึ้น

วิธีการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิด มีการใช้วิธีการที่หลากหลาย ดังนี้ (1) พูดคุย สอบถามบุตรตรง ๆ ทุกเรื่อง ลักษณะแบบเพื่อนมากกว่าเป็นพ่อ เช่น เรื่องเพื่อนต่างเพศ เรื่องยาเสพติด การพนัน เทคโนโลยีสมัยใหม่ (2) สังเกต เช่น สังเกตจากพฤติกรรมบุตรจากเพื่อนของบุตร (3) ใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาของพ่อ เป็นแนวทางชี้แนะการดำเนินชีวิตของบุตร (4) ค้นหาข้อมูล จากโทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือ ตำราจากนักวิชาการต่าง ๆ แล้วมาประยุกต์ใช้กับบุตร

ค. ปัญหาด้านเศรษฐกิจในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตส่วนใหญ่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจช่วงปีพ.ศ. 2540 จึงมีภาระหนี้สิน ปัจจุบันมีปัญหาในระดับปานกลาง รองลงมาไม่มีปัญหาเพราะครอบครัวมีฐานะดี มีกิจการของครอบครัวที่ดี และเลือกที่จะดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

ง. ปัญหาด้านนิสัยและความประพฤติของบุตร

ปัญหาส่วนใหญ่เรื่องนิสัยและความประพฤติของบุตร ในช่วงวัยรุ่น เช่น การโกหก คือ คิดเพื่อน คิดแฟน คิดเกมส์ ใช้เงินเก่ง ไม่ตั้งใจเรียน รองลงมา จะเป็นเรื่องการรู้ไม่เท่าทันสังคม การมองโลกในแง่ดีเกินไป การเก็บตัว กาลเทศะในการพูดกับผู้ใหญ่

จ. ปัญหาด้านเวลาของพ่อที่มีให้แก่บุตร

ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะมีเวลาให้บุตรและมีการจัดสรรเวลาได้ดี

ฉ. ปัญหาด้านการมีคู่ครองใหม่ของพ่อ และปฏิกิริยาของบุตร

ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะเป็นห่วงเรื่องจิตใจของบุตรและเชื่อกับการมีชีวิตคู่ ส่วนรองลงมาคิดว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะมี เพราะเป็นห่วงบุตร และยึดความรู้สึกของบุตรเป็นสำคัญ

ปฏิกิริยาของบุตรกับเรื่องคู่ครองใหม่ของพ่อ บุตรจะต่อต้าน ถ้าพ่อจะมีครอบครัวใหม่ และรับไม่ได้ โดยจะแสดงพฤติกรรมออกมาชัดเจน เช่น โวยวาย ซึมเศร้า รองลงมาอนุญาตให้พ่อมีได้ แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเข้ากันได้และไม่ก้าวล้ำเรื่องส่วนตัวกัน

4) ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง

ก. ด้านร่างกาย

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านร่างกาย

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบในช่วงนี้ รองลงมาจะมีบ้างในเรื่องของการแต่งกาย ที่พ่อเป็นผู้ซื้อให้ เช่น แต่งตัวแบบเด็กผู้ชาย แต่งตัวเซ็กซี่ไม่ทันสมัย
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบ เนื่องจากเป็นเด็กผู้ชาย พ่อสามารถดูแลได้ง่าย มีเพียงบางราย ที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพเพราะป่วยเป็นโรคหัวใจโดยเป็นตั้งแต่กำเนิด

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่ ได้รับผลกระทบในเรื่องการแต่งกาย จากเสื้อผ้าที่พ่อเลือกซื้อให้ เพราะดูไม่ทันสมัย พ่อบางคนชอบให้แต่งตัวแบบผู้ชาย นุ่งกางเกง ใส่นาฬิกาแบบผู้ชาย รองลงมาจะมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระ รูปร่าง และการมีประจำเดือนครั้งแรก เพราะพ่อไม่สามารถให้คำแนะนำได้ บางรายต้องให้ญาติหรือเพื่อนบ้านมาให้คำแนะนำแทน นอกจากนี้ มีผลกระทบเรื่องอาหาร เนื่องจากพ่อไม่มีเวลาทำอาหารต้องซื้ออาหารสำเร็จรูป เพราะพ่อต้องทำงานและทำกับข้าวไม่เป็น
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบ เนื่องจากเป็นผู้ชาย พ่อสามารถดูแลได้ง่ายในด้านร่างกาย มีบางรายที่มีผลกระทบเรื่องรักษาความสะอาด การแต่งกาย และเรื่องรสชาติของอาหารที่พี่เลี้ยงทำให้ทาน ส่วนพ่อต้องทำงานไม่มีเวลาทำให้ทานด้วยตนเอง

ข. ด้านสภาพจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึก

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านสภาพจิตใจและอารมณ์

ความรู้สึก

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่จะไม่ แสดงอารมณ์ นิ่งเงียบ ไม่ค่อยพูด รองลงมาจะมีอาการซึมเศร้า คิดถึงแม่ และมีบ้างส่วนน้อย ที่มีอาการเกรี้ยวกราด เอาแต่ใจ หรือบางรายมีอาการหวาดกลัว ซึ่งเป็นผลจากการกระทำของแม่
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ จะมีอาการซึมเศร้า นิ่งเงียบ เพราะคิดถึงแม่ รองลงมาจะมีการแสดงออกแบบรุนแรง เกรี้ยวกราด อารมณ์ร้อน ชอบโวยวาย และบางอารมณ์จะมีอาการจู้จี้จุกจิก

ในช่วงวัยรุ่น

- **บุตรหญิง** ส่วนใหญ่จะเก็บความรู้สึกเก่ง บางครั้งเหมือนเก็บกด คือเจิบไม่แสดงออกมา รongลงมาจะใจน้อย เหนงา เวลามีปัญหาทะเลาะกับพ่อจะร้องไห้ เก็บตัว
- **บุตรชาย** ส่วนใหญ่ ควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกได้ดี ไม่ค่อยแสดงท่าทางและความรู้สึกออกมา และมีความเป็นผู้ใหญ่เกินตัว รongลงมา มีการแสดงอารมณ์ ใจร้อน จนเฉียวเวลาไม่พอใจ

ค. ด้านสังคม และการปฏิสัมพันธ์

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์

ในช่วงวัยเด็ก

- **บุตรหญิง**
ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ รักพ่อและสนิทสนมกับพ่อมาก รongลงมาจะขี้อาย เก็บตัว ไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่ค่อยพูดกับพ่อ แต่รักพ่อกันมากเช่นกัน
ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ ไม่ชอบสูงส่งกับใคร ไม่สนิทกับใครเป็นพิเศษ โดยเฉพาะญาติฝ่ายแม่ ขี้อาย ไม่กล้าแสดงออก รongลงมาจะเป็นเด็กกิจกรรม ชอบทำกิจกรรมที่โรงเรียน มีเพื่อนเยอะ
- **บุตรชาย**
ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ รักพ่อและสนิทสนมกับพ่อมาก รongลงมาจะขี้อาย เก็บตัว และบางรายโยยหาความรักจากผู้เป็นแม่
ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ ชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน ชอบเล่นกีฬา ออกกำลังกาย รongลงมาจะไม่ชอบสูงส่งกับใคร ชอบอยู่คนเดียว

ในช่วงวัยรุ่น

- **บุตรหญิง**
ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ สนิทสนมกับพ่อ พูดคุยกันได้เหมือนเพื่อน มองว่าพ่อเป็นฮีโร่ รongลงมาจะรู้สึกห่างเหิน จะพูดคุยกันเฉพาะเรื่องเรียนและเรื่องงานมากกว่า
ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ มีเพื่อนเยอะ กล้าแสดงออก เป็นเด็กกิจกรรมและมีภาวะความเป็นผู้นำ รongลงมาจะไม่กล้าคิด ตัดสินใจ ขาดความมั่นใจในตัวเอง
- **บุตรชาย**
ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ เริ่มห่างเหินพ่อ บางครั้ง ปิดกั้นตัวเองจากพ่อ ไม่อยากร่วมกิจกรรมด้วย

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่มีกลุ่มเพื่อนที่สนิท ติดเพื่อน ติดเกมส์ มีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออก รองลงมา จะชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน เป็นที่รักใคร่ของครูบาอาจารย์

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ

- 2.1 สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังและการดำเนินชีวิต
- 2.2 วิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ
- 2.3 ปัญหาของพ่อจากการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง
- 2.4 ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง

2.1 สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังและการดำเนินชีวิต

ก. สภาพปัญหา

สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง พบว่า

ชีวิตก่อนแต่งงาน พ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังส่วนใหญ่ชอบสังสรรค์ เที่ยว กิน ดื่ม ติดเพื่อน ในขณะเดียวกัน เป็นคนทำงานเก่ง เข้าสังคมเก่ง ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

สาเหตุปัญหาในการหย่าร้างหรือแยกทางกัน ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจกัน มีวิถีคิด และมีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน รองลงมาคือ การนอกใจของฝ่ายภรรยา (มีผู้) นอกจากนี้ มีปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว และสาเหตุการเสียชีวิตของภรรยา

การรับรู้ของบุตร โดยส่วนใหญ่บุตรจะรับรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงเรื่อง การหย่าร้าง แยกทางกับผู้เป็นแม่ เนื่องจากพ่อไม่ได้ปิดบัง โดยต้องพยายามอธิบายเหตุผลที่แท้จริงให้บุตร แต่มีบางกรณีที่ไม่ต้องการให้บุตรทราบเพราะไม่อยากจะให้บุตรรู้สึกอึดอัดกับแม่ จากสาเหตุการนอกใจของฝ่ายภรรยา

การปรับตัว หลังการหย่าร้าง แยกทาง และการเสียชีวิตของภรรยา ส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน แต่ไม่เกิน 1 ปี โดยใช้ระยะเวลาไม่นาน เพราะต้องปรับตัวและฟื้นฟูจิตใจให้เร็วที่สุด เพื่อกลับมาดูแลบุตร

ปัญหาระยะแรกในการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง มีปัญหาด้านสภาพจิตใจ ส่วนใหญ่รู้สึกเศร้าใจ ทุกข์ใจ อ่อนแอ กินไม่ได้นอนไม่หลับ บางรายเคยคิดฆ่าตัวตาย รองลงมา มีความโกรธแค้น ชิงชัง และคิดทำร้ายภรรยา นอกจากนี้ มีความรู้สึกผิดหวังในการเลือกคู่ครอง มีปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาสิทธิการปกครองดูแลบุตร

สภาพปัญหาต่อมาของการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง ส่วนใหญ่ขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิต และคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรสาว ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกายของบุตรสาว เรื่องเพื่อนต่างเพศ และความรักในวัยรุ่น รองลงมาปัญหาเรื่องภาระหน้าที่ ต้องทำงานมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีเวลาให้บุตรน้อยลง

ข. การดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของพ่อที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง พบว่า

หลังจากหย่าร้าง แยกทางกับภรรยา ส่วนใหญ่จะรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร 1-2 คน โดยบุตรมีอายุระหว่าง 2 - 15 ปี

กิจวัตรประจำวัน กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ จะใช้ชีวิตร่วมกับบุตรเป็นหลัก

- วันจันทร์-ศุกร์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จะดูแลบุตรตั้งแต่ตื่นนอน อาบน้ำ ทานอาหาร ไปรับ ไปส่งที่โรงเรียน ทำการบ้าน รองลงมาจะมอบหน้าที่ดังกล่าวให้แม่บ้านหรือพี่เลี้ยงเป็นผู้ดูแล
- วันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุด จะพาบุตรไปทำกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ส่วนใหญ่เที่ยวห้างสรรพสินค้า ชมภาพยนตร์ รองลงมา พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ไปทะเล ไปออกกำลังกาย เช่น เทควันโด บาสเกตบอล ฟุตบอล เป็นต้น

เวลาส่วนตัวของพ่อเลี้ยงเดี่ยว จะมีเวลาหลังจากบุตรเข้านอน และหลังจากไปส่งที่โรงเรียน และใช้เวลาส่วนตัวส่วนใหญ่ไปสังสรรค์กับเพื่อนฝูง รองลงมา จะอยู่บ้านอ่านหนังสือ ดูทีวี สวดมนต์ และนั่งสมาธิ

2.2 วิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ

ก. การดูแลบุตร

ส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ตั้งแต่บุตรอายุประมาณ 2-6 ปี และรองลงมาคือช่วงอายุ 7-9 ปี จนกระทั่งปัจจุบันส่วนใหญ่บุตรกำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น

บุคคลที่ช่วยในการเลี้ยงดูบุตร ส่วนใหญ่คือ ปู่ ย่า ป้า และอา และรองลงมามีการจ้างพี่เลี้ยงมาเป็นผู้ช่วยเลี้ยงดูในช่วงวัยเด็ก

ข. วิธีการอบรมขัดเกลาและรูปแบบในการปกครอง

การอบรมขัดเกลาและวิธีการปกครองบุตร ส่วนใหญ่ จะใช้เหตุผลเป็นหลักในการเลี้ยงดูและปกครอง ใช้วิธีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ตามหลักคำสอนและหลักธรรมะของศาสนา รองลงมาจะใช้เหตุผลร่วมกับการบังคับให้ทำตามกฎระเบียบที่วางไว้ การอบรมดกเตือน สั่งสอนให้เห็นผิด

ชอบชั่วดี การตั้งกฎเรื่องเวลาในการควบคุมพฤติกรรม และส่วนน้อยสุดใช้อำนาจบังคับ(เผด็จการ) ตามที่พ่อวางแผนไว้ให้เท่านั้น

การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับบุตร และกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ส่วนใหญ่ให้ทำ ความสะอาดบ้าน และทำกับข้าว ส่วนกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ในวันหยุด พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ต่างประเทศ ไปทานอาหารนอกบ้าน เที่ยวห้างสรรพสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้จะทำกิจกรรมเฉพาะด้านที่พ่อและบุตร สนใจและทำร่วมกับบุตรได้ เช่น เล่นกีฬา ออกกำลังกาย เข้าวัดทำบุญ

การให้รางวัลแก่บุตรและการทำโทษ เป็นคำชมเชยและการแสดงออกทางกาย เช่น การ กอด การหอม และให้รางวัลเป็นสิ่งที่ตามใจตามที่ตกลงกันไว้ในราคาที่เหมาะสมกับวัย และการหาโอกาสไป ทานอาหารนอกบ้านเป็นมื่อพิเศษ พาไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ส่วนการทำโทษ ส่วนใหญ่ช่วงวัยเด็กใช้วิธีการตี และอบรมไปพร้อมกัน รองลงมาคือพ่อไม่พูดคุยด้วย และช่วงวัยรุ่นส่วนใหญ่ใช้วิธีการดักเตือน ตัดคำขมน และกักบริเวณ

ความคาดหวังในตัวบุตร อยากให้บุตรเคารพเชื่อฟังเป็นคนดีของสังคม มีความรับผิดชอบ ให้ตั้งใจเรียนและประสบความสำเร็จในการเรียน นอกจากนี้ยังคาดหวังในเรื่องหน้าที่การงาน การรู้เท่าทัน สังคมเมือง และการมีชีวิตคู่ที่ดี

ค. การดูแลเกี่ยวกับการศึกษา

ส่วนใหญ่ ช่วยสอนการบ้าน แนะนำและให้ไปเรียนพิเศษเพิ่มเติม จะไม่บังคับให้บุตรเรียน ในสิ่งที่ไม่ชอบ ให้เลือกและตัดสินใจในการเรียนด้วยตนเอง วางแผนให้บุตรเรียนให้จบระดับปริญญาตรี รองลงมาอยากให้บุตรเรียนและทำกิจกรรมแบบที่พ่อถนัดและเข้าใจ ซึ่งพ่อสามารถให้คำแนะนำได้ เช่น ด้านการกีฬา ด้านศิลปะการแสดง หรือด้านธุรกิจที่ทำอยู่ เป็นต้น บางรายวางแผนการเรียนให้บุตรอย่าง เคร่งครัด โดยไม่ให้เน้นกิจกรรมสันทนาการ

ง. การดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้านและค่าใช้จ่ายของบุตร

ส่วนใหญ่ ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในบ้านและค่าเล่าเรียนของบุตร โดยมีการวาง แผนการใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบ รองลงมามีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนค่าเล่า เรียนต้องรับผิดชอบเองทั้งหมด นอกจากนี้ บางรายรับผิดชอบแค่ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนค่าเล่าเรียนไม่ ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากบุตรได้รับทุนการศึกษาจากการเป็นนักกีฬาเยาวชน

ส่วนค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าขนมของบุตร ส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นรายวัน วันละ 50 - 100 บาท รองลงมาเป็นรายสัปดาห์ สัปดาห์ละ 500 - 1,000 บาท และรายเดือนที่ไม่แน่นอน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ ความรับผิดชอบและความจำเป็นของบุตร

จ. การปกป้องสวัสดิภาพบุตร

ในการปกป้องสวัสดิภาพบุตรนั้น ส่วนใหญ่ได้ทำประกันชีวิตและประกันสุขภาพให้แก่บุตร มีการตรวจสุขภาพประจำปี ส่งเสริมให้เล่นกีฬาอย่างจริงจัง เล็งเห็นความแข็งแรงและสุขภาพเป็นหลัก รองลงมาส่งเสริมให้การศึกษาในสถาบันที่มีชื่อเสียง ส่งเสริมให้การศึกษาในระดับที่สูง การให้ความรักความอบอุ่น และการปกป้องภัยคุกคามจากผู้เป็นแม่

2.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นของพ่อจากการเลี้ยงบุตรโดยลำพัง

ก. ปัญหาด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ปัญหาด้านสุขภาพกาย ส่วนใหญ่มีปัญหาทางกาย เหนื่อยง่ายเพราะมีเวลาพักผ่อนน้อย

ปัญหาด้านสุขภาพจิต ส่วนใหญ่จะเครียดและกังวลเรื่องสุขภาพร่างกายและการเจ็บป่วยของบุตร รองลงมารู้สึกท้อ เครียดและ โกรธ เรื่องที่บุตร ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน คือ และชอบโกหก บางรายบุตรมีอาการเก็บกดไม่ยอมพูดในช่วงวัยเด็ก

ข. ปัญหาด้านความสัมพันธ์ และการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของบุตร

ช่วงวัยเด็ก จะไม่มีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับบุตร เพราะพ่อจะดูแลบุตรด้วยตัวเอง จึงสนิทสนมและผูกพันกัน มีบางรายบุตรจะมีอาการเก็บกด ไม่ค่อยพูด เก็บตัว ไม่ร่าเริง ซึ่งเป็นเพราะพ่อไม่มีเวลาอยู่กับบุตรตลอด หรือมีอาการคิดถึงแม่ในบางครั้ง

ช่วงวัยรุ่น ความสัมพันธ์ เริ่มห่างเหิน เก็บตัว มีความลับ คิดเพื่อน คิดแฟน และมีความคิดเป็นของตัวเองมากขึ้น ไม่เชื่อฟัง สนใจเทคโนโลยี เกมส์ ความทันสมัยและแฟชั่น จาก คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ รองลงมา ความสัมพันธ์ ไกล่ลี้ชืด มีความเข้าใจและสนิทสนมกันมากขึ้น

วิธีการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิด มีการใช้วิธีการที่หลากหลาย ดังนี้ (1)พูดคุย สอบถามบุตรตรง ๆ ทุกเรื่อง ลักษณะแบบเพื่อนมากกว่าเป็นพ่อ เช่น เรื่องเพื่อนต่างเพศ เรื่องยาเสพติด การพนัน เทคโนโลยีสมัยใหม่ (2)สังเกต เช่น สังเกตจากพฤติกรรมบุตรจากเพื่อนของบุตร (3)ใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมามาของพ่อ เป็นแนวทางชี้แนะการดำเนินชีวิตของบุตร (4)ค้นหาข้อมูล จากโทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือ ตำราจากนักวิชาการต่าง ๆ แล้วมาประยุกต์ใช้กับบุตร

ค. ปัญหาด้านเศรษฐกิจในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตส่วนใหญ่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจช่วงปีพ.ศ. 2540 จึงมีภาระหนี้สิน ปัจจุบันมีปัญหาในระดับปานกลาง รองลงมาไม่มีปัญหาเพราะครอบครัวมีฐานะดี มีกิจการของครอบครัวที่ดี และเลือกที่จะดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

ง. ปัญหาด้านนิสัยและความประพฤติของบุตร

ปัญหาส่วนใหญ่เรื่องนิสัยและความประพฤติของบุตร ในช่วงวัยรุ่น เช่น การโกหก คือ ดิดเพื่อน ดิดแฟน ดิดเกมส์ ใช้เงินเก่ง ไม่ตั้งใจเรียน รองลงมา จะเป็นเรื่องการรู้ไม่เท่าทันสังคม การมองโลกในแง่ดีเกินไป การเก็บตัว กาลเทศะในการพูดกับผู้ใหญ่

จ. ปัญหาด้านเวลาของพ่อที่มีให้แก่บุตร

ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะมีเวลาให้บุตรและมีการจัดสรรเวลาได้ดี

ฉ. ปัญหาด้านการมีคู่ครองใหม่ของพ่อ และปฏิกิริยาของบุตร

ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะเป็นห่วงเรื่องจิตใจของบุตรและเจ็บกับการมีชีวิตคู่ ส่วนรองลงมาคิดว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะมี เพราะเป็นห่วงบุตร และยึดความรู้สึกลูกของบุตรเป็นสำคัญ

ปฏิกิริยาของบุตรกับเรื่องคู่ครองใหม่ของพ่อ บุตรจะต่อต้าน ถ้าพ่อจะมีครอบครัวใหม่ และรับไม่ได้ โดยจะแสดงพฤติกรรมออกมาชัดเจน เช่น โวยวาย ซึมเศร้า รองลงมาอนุญาตให้พ่อมีได้ แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเข้ากันได้และไม่ก้าวล้ำเรื่องส่วนตัวกัน

2.4 ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง

ก. ด้านร่างกาย

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านร่างกาย

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบในช่วงนี้ รองลงมาจะมีบ้างในเรื่องของการแต่งกาย ที่พ่อเป็นผู้ซื้อให้ เช่น แต่งตัวแบบเด็กผู้ชาย แต่งตัวเซ็กซี่ไม่ทันสมัย
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบ เนื่องจากเป็นเด็กผู้ชาย พ่อสามารถดูแลได้ง่าย มีเพียงบางราย ที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพเพราะป่วยเป็นโรคหัวใจโดยเป็นตั้งแต่กำเนิด

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่ ได้รับผลกระทบในเรื่องการแต่งกาย จากเสื้อผ้าที่พ่อเลือกซื้อให้ เพราะดูไม่ทันสมัย พ่อบางคนชอบให้แต่งตัวแบบผู้ชาย นุ่งกางเกง ใส่นาฬิกาแบบผู้ชาย รองลงมาจะมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระ รูปร่าง และการมีประจำเดือนครั้งแรก เพราะพ่อไม่สามารถให้คำแนะนำได้ บางรายต้องให้ญาติหรือเพื่อนบ้านมาให้คำแนะนำแทน นอกจากนี้ มีผลกระทบเรื่องอาหาร เนื่องจากพ่อไม่มีเวลาทำอาหารต้องซื้ออาหารสำเร็จรูป เพราะพ่อต้องทำงานและทำกับข้าวไม่เป็น
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบ เนื่องจากเป็นผู้ชาย พ่อสามารถดูแลได้ง่ายในด้านร่างกาย มีบางรายที่มีผลกระทบเรื่องรักษาความสะอาด การแต่งกาย และเรื่อง

รสชาติของอาหารที่พี่เลี้ยงทำให้ทาน ส่วนพ่อต้องทำงานไม่มีเวลาทำให้ทานด้วยตนเอง

ข. ด้านสภาพจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึก

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านสภาพจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่จะไม่ แสดงอารมณ์ นิ่งเงียบ ไม่ค่อยพูด รองลงมาจะมีอาการซึมเศร้า คิดถึงแม่ และมีบ้างส่วนน้อย ที่มีอาการเกรี้ยวกราด เอาแต่ใจ หรือบางรายมีอาการหวาดกลัว ซึ่งเป็นผลจากการกระทำของแม่
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ จะมีอาการซึมเศร้า นิ่งเงียบ เพราะคิดถึงแม่ รองลงมาจะมีการแสดงออกแบบรุนแรง เกรี้ยวกราด อารมณ์ร้อน ชอบโวยวาย และบางอารมณ์จะมีอาการจี้เนื้อใจ

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่จะเก็บความรู้สึกเก่ง บางครั้งเหมือนเก็บกด คือเงียบไม่แสดงออกมา รองลงมาจะใจน้อย เหงา เวลามีปัญหาทะเลาะกับพ่อจะร้องไห้ เก็บตัว
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกได้ดี ไม่ค่อยแสดงท่าทางและความรู้สึกออกมา และมีความเป็นผู้ใหญ่เกินตัว รองลงมา มีการแสดงอารมณ์ ใจร้อน ขุนเขี้ยวเวลาไม่พอใจ

ค. ด้านสังคม และการปฏิสัมพันธ์

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง
 - ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ รักพ่อและสนิทสนมกับพ่อมาก รองลงมาจะจี้อาย เก็บตัว ไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่ค่อยพูดกับพ่อ แต่รักพ่อมากเช่นกัน
 - ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ ไม่ชอบยุ่งสิ่งกับใคร ไม่สนิทกับใครเป็นพิเศษ โดยเฉพาะญาติฝ่ายแม่ จี้อาย ไม่กล้าแสดงออก รองลงมาจะเป็นเด็กกิจกรรม ชอบทำกิจกรรมที่โรงเรียน มีเพื่อนเยอะ

- บุตรชาย

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ รักพ่อและสนิทสนมกับพ่อมาก รองลงมาจะจี๋อาย เก็บตัว และบางรายโหยหาความรักจากผู้เป็นแม่

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ ชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน ชอบเล่นกีฬา ออกกำลังกาย รองลงมาจะไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใคร ชอบอยู่คนเดียว

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ สนิทสนมกับพ่อ พุดคุยกันได้เหมือนเพื่อน มองว่าพ่อเป็นฮีโร่ รองลงมาจะรู้สึกห่างเหิน จะพุดคุยกันเฉพาะเรื่องเรียนและเรื่องงานมากกว่า

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ มีเพื่อนเยอะ กล้าแสดงออก เป็นเด็กกิจกรรมและมีภาวะความเป็นผู้นำ รองลงมาจะไม่กล้าคิด ตัดสินใจ ขาดความมั่นใจในตัวเอง

- บุตรชาย

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ เริ่มห่างเหินพ่อ บางครั้ง ปิดกั้นตัวเองจากพ่อ ไม่อยากร่วมกิจกรรมด้วย

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่มีกลุ่มเพื่อนที่สนิท ติดเพื่อน ติดเกมส์ มีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออก รองลงมา จะชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน เป็นที่รักใคร่ของครูบาอาจารย์

โดยมีรายละเอียดของการอภิปรายผล ดังนี้

2.1 สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังและการดำเนินชีวิต กิตติพัฒน์ นนทปัทมะกุล (2545: 101-102) ใน แนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ กล่าวว่าไว้ในชีวิตการแต่งงานของคนสองคนเป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คู่สมรสหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องต่างปรับตัวเข้าหากัน เช่นเดียวกับการปรับตัวกับคนอื่นๆ อีกหลายคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกันในการดำเนินชีวิตใหม่ และต้องปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย

ก. สภาพปัญหา

สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง พบว่า

ซึ่งชีวิตก่อนแต่งงาน พ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังส่วนใหญ่ชอบสังสรรค์ เที่ยว กินดื่ม ติดเพื่อน ในขณะเดียวกัน เป็นคนทำงานเก่ง เข้าสังคมเก่งประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมใน <http://www.ismed.or.th> เกี่ยวกับวิฏ

จักรชีวิตครอบครัวในช่วงหนุ่มสาวโสดที่ ระบุว่า เป็นช่วงที่มี ความคิดคำนึงของคนในช่วงนี้มักเน้นหนักในเรื่องแฟชั่น เสื้อผ้า กิจกรรมสันทนาการ การท่องเที่ยว งานสังคมต่างๆ

สาเหตุปัญหาในการหย่าร้างหรือแยกทางกัน ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจกัน มีวิถีคิด และมีการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนกัน รองลงมาคือ การนอกใจของฝ่ายภรรยา (มีชู) นอกจากนี้ มีปัญหาเศรษฐกิจภายในครอบครัว และสาเหตุการเสียชีวิตของภรรยา ซึ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์** โดย Mangus 1957: 206-208 อ้างถึงใน สมเกียรติ เบญจศาสตร์ (2541: 28-29) ที่กล่าวว่า คุณภาพของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของสามีภรรยา เป็นผลจากระดับความคาดหวังทางบทบาทร่วมกันระหว่างคู่สมรส และเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อคู่สมรส เช่น พ่อ แม่ หรือญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย ดังนั้น ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น คู่สมรสหรือสามีภรรยา ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความแตกต่างในความคิดของบุคคล และความคาดหวังต่อบทบาทของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งถ้าแต่ละฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรสและสามารถปรับตัวเข้ากันได้ดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าสามีภรรยา มีการรับรู้ มีความคาดหวังในบทบาทที่เบี่ยงเบนไปจากกันและกันมาก การแสดงบทบาทระหว่างกันก็จะบกพร่อง เป็นผลให้เกิดพฤติกรรมของสามีภรรยาไม่ปรองดองกัน และสอดคล้องกับ **ทฤษฎีความขัดแย้ง** อ้างใน บุญเสริม หุตะแพทย์ (2544: 9-11) กล่าวว่า ความขัดแย้งระหว่างคู่สมรสเป็นความขัดแย้งในครอบครัวอย่างหนึ่งที่เป็นทั้งสาเหตุและผลกระทบทำให้เกิดปัญหาครอบครัว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักเกิดจากการมีความต้องการ เป้าหมาย และความคาดหวังที่แตกต่างกันของคู่สมรส ซึ่งในที่นี้จะอธิบายรวมถึงความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวด้วย และสอดคล้องกับการศึกษาของ Rowlingson and McKay 2002 อ้างใน นิศา ชูโตและคณะ(2545) ที่ระบุว่า การเกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมีที่มาจากหลายสาเหตุ กล่าวคือ คู่สมรสเสียชีวิต หย่าร้าง แยกทางกัน สูญหาย หรือการรับเด็กอื่นมาเลี้ยง การเลี้ยงบุตรที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้กำเนิด การเลี้ยงบุตรของมารดานอกสมรสหรือจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และสาเหตุอื่นๆ เช่น หนีจากคู่สมรสเนื่องจากความรุนแรงในครอบครัว แม่เป็นภรรยาน้อย เป็นต้น และยังสอดคล้องกับ อุมพร ตรังคสมบัติ (2545: 177-266) ที่ระบุว่า ปัญหาและปัจจัยการหย่าร้างเกิดจากภายในครอบครัวของคู่สมรสและจากสภาพแวดล้อม ได้แก่ 1) **ปัญหาการสื่อสารระหว่างคู่สมรส** ไม่ได้อยู่ที่การขาดทักษะ แต่อยู่ที่การไม่ยอมสื่อสารอย่างเหมาะสม หรือมักมีการสื่อสารแบบไม่สร้างสรรค์ เช่น พูดกำกวมไม่ชัดเจน พูดเหยียดหยัน ถากถาง ไม่ตอบสนองการสนทนา แปลความหมายคำพูดของอีกฝ่ายในเชิงลบ เป็นต้น 2) **การใช้เวลาร่วมกัน** ปัญหาที่พบบ่อยในปัจจุบัน คือ คู่สมรสมีภารกิจมากมายทั้งในด้านอาชีพการงานและการดูแลลูก จนทำให้ไม่มีเวลาสำหรับกัน และกันเหมือนในช่วงก่อนแต่งงานหรือแต่งงานใหม่ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ การศึกษาของ กรมการปกครอง (2551-2553) ในการรายงานข่าวผ่าน [http:// news.ch7.com](http://news.ch7.com) เรื่องสาเหตุที่ทำให้สถิติการหย่าร้างพุ่ง ระบุว่า เหตุผล

ที่สำคัญ คือ การมีมือที่สามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบัน ทั้งชายหรือหญิง เพราะเคยมีงานวิจัย ที่เคยนำเสนอไปแล้วว่า ทั้งชายและหญิงไทย เป็นชาติที่นอกใจคนรัก ติดอันดับต้นๆ ของโลก

การรับรู้ของบุตร โดยส่วนใหญ่บุตรจะรับรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงเรื่อง การหย่าร้าง แยกทาง กับผู้เป็นแม่ เนื่องจากพ่อไม่ได้ปิดบัง โดยต้องพยายามอธิบายเหตุผลที่แท้จริงให้บุตร แต่มีบางกรณีที่ไม่ต้องการให้บุตรทราบเพราะไม่อยากให้บุตรรู้สึกอึดอัดกับแม่ จากสาเหตุการนอกใจของฝ่ายภรรยา ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของนิตา ชูโต และคณะ อ้างถึงใน จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ (2550: 14-15) ที่ระบุว่า ช่วงอายุบุตรในขณะที่ประสบปัญหา ครอบครัวที่มีบุตรในวัยเด็กและวัยรุ่นอาจพบปัญหาที่คล้ายกัน หรือแตกต่างกันได้ สำหรับบุตรที่เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว จะได้รับความกระทบกระเทือนจิตใจ เมื่อพ่อแม่ใช้คำพูดรุนแรงต่อกัน การทะเลาะกัน หรือทำร้ายร่างกายกัน เด็กเล็กอาจไม่เข้าใจปัญหาแต่รู้สึกได้ถึงบรรยากาศที่ผิดปกติ ส่วนบุตรวัยรุ่นเข้าใจได้บ้างแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาหรือช่วยเหลืออะไรได้ และสอดคล้องกับการรวบรวมข้อมูลของกระปุกดอทคอม ใน <http://baby.kapook.com/view43494.html> ในบทความ ควรทำอย่างไรให้ลูกเข้าใจ เมื่อคุณต้องเลิกกัน ระบุว่า “สิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำให้ลูกเข้าใจ คือ การบอกให้เขารู้ว่าพ่อแม่จะแยกกันแบบไหน ตลอดไปหรือชั่วคราว และเขาจะอยู่กับพ่อหรือแม่กันแน่ รวมไปถึงโอกาสที่จะได้เจอกับอีกฝ่ายบ่อยแค่ไหนด้วย ซึ่งถึงแม้ลูกๆ จะไม่ได้ถามคุณก็ควรบอกให้เขารู้ไม่อย่างนั้นคำถามนี้ก็จะติดอยู่ในใจของพวกเขาตลอดไป นอกจากนี้ คุณควรถามเขาด้วยว่ามีอะไรจะถามเพิ่มอีกหรือเปล่า เพราะเขาอาจมีเรื่องที่ยากรู้แต่ไม่กล้าถามออกมาก็ได้”

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2550: 75) กล่าวว่า การหย่าร้างนั้น เป็นสิ่งที่คู่สมรสทุกคนต้องการหลีกเลี่ยง แต่ถ้าเกิดขึ้น ก็จะต้องปรับตัวทำใจให้รับสภาพการหย่าร้างได้อย่างดีที่สุด การปรับตัวการหย่าร้างที่ดีนั้น ต้องไม่พยายามหาผู้ผิด เพราะจะไม่มีใครยอมรับเป็นคนผิด การหาคนผิดจะสร้างปัญหาให้เพิ่มพูนขึ้น ทำตัวเป็นทั้งพ่อและแม่ของลูกให้ดีที่สุด ให้เกิดผลกระทบกับลูกน้อยที่สุด และอย่ากดดันความสัมพันธ์ของลูกกับอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะลูกมีใช้สมบัติของเรา แต่เขาเป็นสิ่งมีชีวิต มีความรู้สึก และเด็กรักทั้งพ่อและแม่ของตน ในการศึกษาการปรับตัว หลังการหย่าร้าง แยกทาง และการเสียชีวิตของภรรยา ส่วนใหญ่ใช้เวลา ประมาณ 6 เดือน แต่ไม่เกิน 1 ปี โดยใช้ระยะเวลาไม่นาน เพราะต้องปรับตัวและฟื้นฟูจิตใจให้เร็วที่สุด เพื่อกลับมาดูแลบุตร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Clapp (2002) เกี่ยวกับการหย่าร้างและการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของผู้ที่หย่าร้าง ที่พบว่า การปรับตัวภายหลังการหย่าร้างไม่ได้เกิดขึ้นรวดเร็วและทันทีทันใด และไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย โดยเฉพาะแล้วผู้ที่หย่าร้างจะใช้เวลาไม่เกิน 2 ปี ภายหลังการหย่าร้างในการปรับตัว ซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้การทำงานเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูสภาพจิตใจ และสอดคล้องกับแนวคิดของลักขณา ศรีวัชร (2545: 49-51) ที่อธิบายถึง กลวิธีในการปรับตัวหรือกลไกป้องกันทางจิตซึ่งเป็นกลไกที่บุคคลนำมาใช้เพื่อคลายความเครียด ความกังวลใจ ความซับซ้อนใจ หรือความขัดแย้งในใจ โดยจะช่วยรักษาไว้ซึ่งความภาคภูมิใจของบุคคล โดยเฉพาะวิธีการชดเชย เช่น การทำงานอย่างหนักเพื่อลืมความเครียดหรือความกังวลใจ

เกี่ยวกับการหย่าร้าง และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ฐิติกานุจน์ อินทาปัจ (2553)** ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งทางใจและการปรับตัวต่อวิกฤติการณ์ของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว โดยระบุว่า เมื่อเกิดปัญหาระหว่างกันในฐานะสามีและภรรยาจนนำไปสู่ความแตกต่างเรื่องชีวิตคู่ นำไปสู่การหย่าร้าง และแยกทาง หรือการเสียชีวิตของคู่ชีวิต ทำให้ไม่สามารถอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวพร้อมหน้าอย่างถาวร พ่อและแม่เลี้ยงเดี่ยวจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว การวิเคราะห์การปรับตัวและการก้าวผ่านวิกฤติการณ์การของ พ่อและแม่เลี้ยงเดี่ยวนี้ ต้องประเมินให้เห็นว่า มีการปรับตัวด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) การปรับตัวของพ่อและแม่เลี้ยงเดี่ยวด้านการเลี้ยงดูบุตร 2) การปรับตัวของพ่อและแม่เลี้ยงเดี่ยวด้านเศรษฐกิจ 3) การปรับตัวของพ่อและแม่เลี้ยงเดี่ยวด้านสังคม 4) การปรับตัวของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวด้านการมีคู่ชีวิตใหม่

ปัญหาระยะแรกในการเป็นพ่อเลี้ยงบุตร โดยลำพัง มีปัญหาด้านสภาพจิตใจ ส่วนใหญ่รู้สึกเศร้าใจ ทุกข์ใจ อ่อนแอ กินไม่ได้นอนไม่หลับ บางรายเคยคิดฆ่าตัวตาย รongลงมา มีความโกรธแค้น ชิงชัง และคิดทำร้ายภรรยา นอกจากนี้ มีความรู้สึกผิดหวังในการเลือกคู่ครอง มีปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาสิทธิการปกครองดูแลบุตร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **นิศา ชูโตและคณะ อ้างถึงใน จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ (2550: 14-15)** ที่กล่าวไว้ว่า **ปัญหาด้านจิตใจ**โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดก็ตาม พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมักได้รับผลกระทบด้านจิตใจทั้งสิ้น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่เกิดจากสาเหตุของหย่าร้างหรือถูกทอดทิ้งมักมีสภาพจิตใจที่บอบช้ำจากการกระทำของกลุ่มสมรส เนื่องจากความขัดแย้ง ความคับข้องใจ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ตนเองอาจรู้สึกเสียใจ อับอายต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว และ **ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ** เนื่องจากรายได้ของครอบครัวลดลง โดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะไม่ค่อยดีนัก ในขณะที่ครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างดี แม้จะไม่มีปัญหาเท่ากับครอบครัวฐานะปานกลางหรือยากจน แต่ก็ต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันให้กับบุตรในอนาคต และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ **ดร.มาลี จิรวัดนานนท์ (2553)** ระบุว่า ปัญหาครอบครัวในสังคมเมืองแบ่งออกเป็น 2 ปัญหาหลัก คือ 1) ปัญหาที่เกิดจากสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การนอกใจ และปัญหาการจัดสรรเวลาระหว่างครอบครัวและงาน 2) ปัญหาที่เกิดจากสภาวะแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวคือ “ปัจจัยที่เกิดจากในครอบครัวสังคมเมืองจะมีกราฟที่เพิ่มขึ้นในกรณีของการหย่าร้างและการจดทะเบียนสมรสกันน้อยลง ปัญหาการนอกใจ และหลายๆ เรื่องเป็นเรื่องการเชื่อมโยงการมีศีลธรรมที่ลดลงของคนในสังคมด้วย การมีเวลาให้ลูกน้อยแต่ให้งานมากขึ้น”

สภาพปัญหาต่อมาของการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพัง ส่วนใหญ่ขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิต และคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรสาว ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกายของบุตรสาว เรื่องเพื่อนต่างเพศ และความรักในวัยรุ่น รongลงมาปัญหาเรื่องภาระหน้าที่ ต้องทำงานมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีเวลาให้บุตรน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **Weiss 1974 อ้างถึงใน สุรางค์ ดีเหลือ (2544)** ที่ระบุว่า การได้รับความช่วยเหลือด้านค่าอุปการะ ค่าเลี้ยงดู ค่าแนะนำ ค่าชี้แนะหรือการได้รับกำลังใจเพื่อ

ผ่อนคลายภาวะตึงเครียดที่เผชิญอยู่ ถ้าขาดการสนับสนุนสังคมด้านนี้จะทำให้รู้สึกสิ้นหวัง หมดกำลังใจ ในทางจิตวิทยาสังคมถือว่าการสนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ การสนับสนุนทางสังคมที่เพียงพอจากแหล่งการสนับสนุนที่บุคคลนั้นมีอยู่ จะช่วยบรรเทาความรุนแรงหรือ ป้องกันไม่ให้ความเครียดนั้นมากระทบจิตใจจนเกิดความผิดปกติ และยังสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ดร. มาลี จิรวัดนานนท์ (2553) ระบุว่า ปัญหาของพ่อที่ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว ได้แก่ (1) ปัญหาด้านการจัดสรร เวลาในการทำงานและการดูแลครอบครัว (2) ภาวะการณ์ซึมเศร้า

กล่าวคือ “ปัญหาพ่อเลี้ยงเดี่ยวขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆทางสังคม เช่น ภาวะเศรษฐกิจที่พ่อหลายๆ คนต้อง จัดสรรเวลาในการทำงานพ่อหลายๆ คนก็ไม่สามารถจัดการได้เพราะว่าต้องทำงานประจำเพื่อความมั่นคง ของรายได้ในการเลี้ยงลูกในอนาคต ซึ่งตรงนี้ก็จะเป็นปัญหาเช่นที่พบเจอก็เป็นเรื่องของภาวะซึมเศร้าใน ตัวผู้ชายเพราะว่าเราจะถูกสังคมหล่อหลอมมาว่าเป็นผู้ชายต้องเข้มแข็งห้ามร้องไห้ แต่ผู้หญิงร้องไห้ได้พอ ผู้ชายร้องไห้ซึ่งในความเป็นจริงแล้วสิ่งที่เขาทำสิ่งที่เขาเจอเขาอาจจะอยากร้องไห้ก็ได้ แต่ไม่สามารถทำได้ นั้นจึงเกิดภาวะเก็บกดทำให้เกิดภาวะการณ์ซึมเศร้า”

ข. การดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของพ่อที่เลี้ยงบุตร โดยลำพัง พบว่า

หลังจากหย่าร้าง แยกทางกับภรรยา ส่วนใหญ่จะรับผิดชอบเลี้ยงบุตร 1 -2 คน โดยบุตรมี อายุระหว่าง 2 - 15 ปี

กิจวัตรประจำวัน กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ จะใช้ชีวิตร่วมกับบุตรเป็นหลัก

- วันจันทร์-ศุกร์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จะดูแลบุตรตั้งแต่ตื่นนอน อาบน้ำ ทานอาหาร ไปรับ ไปส่งที่โรงเรียน ทำการบ้าน รองลงมาจะมอบหน้าที่ดังกล่าวให้แม่บ้านหรือ พี่เลี้ยงเป็นผู้ดูแล
- วันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุด จะพาบุตรไปทำกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ส่วนใหญ่เที่ยว ห้างสรรพสินค้า ชมภาพยนตร์ รองลงมา พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ไปทะเล ไปออกกำลังกาย เช่น เทควันโด บาสเกตบอล ฟุตบอล เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Eversoll (1979: 503) กล่าวถึง “บทบาทการเป็นบิดา” นั้น ประกอบด้วยบทบาทด้านต่าง ๆ แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร บทบาทด้านการ แก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างทางสังคม และบทบาทด้าน นันทนาการ เช่นเดียวกับ Lamb (1986: 6) ได้กล่าวถึง บทบาทการเป็นบิดา ว่าเป็นบทบาทในการอบรมเลี้ยง ดูบุตร ได้แก่ การหาเลี้ยงบุตร การดูแลบุตร การอบรมสั่งสอนบุตร การเป็นเพื่อนเล่นกับบุตร และการเป็น แบบอย่างในการเลียนแบบบทบาททางเพศให้แก่บุตร

เวลาส่วนตัวของพ่อเลี้ยงเดี่ยว จะมีเวลาหลังจากบุตรเข้านอน และหลังจากไปส่งที่โรงเรียน และใช้เวลาส่วนตัวส่วนใหญ่ไปสังสรรค์กับเพื่อนฝูง รองลงมา จะอยู่บ้านอ่านหนังสือ ดูทีวี สวดมนต์ และนั่งสมาธิ ซึ่งสอดคล้องกับการรวบรวมข้อมูลของ **เนสท์เล่ ประเทศไทย** ในหัวข้อ “เกร็ดน่ารู้พ่อแม่มีมือใหม่ เพื่อช่วยในการเลี้ยงดูลูกน้อยให้เติบโต” อ้างถึงใน http://www.nestlebaby.com/th/parenting/family_life/me_time/ ระบุว่า หลังจากทุ่มเทเวลาในการดูแลลูกน้อยมานาน คุณควรจะมีเวลาเป็นของตัวเองบ้างสัก 2 – 3 ชั่วโมง โดยคุณอาจจะใช้เวลานั้นไปออกกำลังกาย ให้อาบน้ำกับเพื่อนๆ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้หมายความว่า คุณละเลยลูก

2.2 วิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ ในการดูแลบุตรนั้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลและสามารถทำให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต้องการได้ พูนพร ศรีสะอาด (2534: 44) เกี่ยวกับ **ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสารระหว่างบุคคล**

ก. การดูแลบุตร

ส่วนใหญ่พ่อต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ตั้งแต่บุตรอายุประมาณ 2-6 ปี และรองลงมาคือช่วงอายุ 7-9 ปี จนกระทั่งปัจจุบันส่วนใหญ่บุตรกำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น และบุคคลที่ช่วยในการเลี้ยงดูบุตร ส่วนใหญ่คือ ปู่ ย่า ป้า และอา และรองลงมามีการจ้างพี่เลี้ยงมาเป็นผู้ช่วยเลี้ยงดูในช่วงวัยเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **Kaplan Cassel & Goree (1977)** ที่ระบุว่า แหล่งสนับสนุนที่เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ ประกอบด้วย บุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ ลูกหลาน และบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด ได้แก่ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือคนรู้จักคุ้นเคย

ข. วิธีการอบรมขัดเกลาและรูปแบบในการปกครอง

การอบรมขัดเกลาและวิธีการปกครองบุตร ส่วนใหญ่ จะใช้เหตุผลเป็นหลักในการเลี้ยงดูและปกครอง ใช้วิธีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ตามหลักคำสอนและหลักธรรมะของศาสนา รองลงมาจะใช้เหตุผลร่วมกับการบังคับให้ทำตามกฎระเบียบที่วางไว้ การอบรมดัดเตือน สั่งสอนให้เห็นผิดชอบชั่วดี การตั้งกฎเรื่องเวลาในการควบคุมพฤติกรรม และส่วนน้อยสุดใช้อำนาจบังคับ(เผด็จการ) ตามที่พ่อวางแผนไว้ให้เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับและสอดคล้องกับ **กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์ (2545: 89-90)** เกี่ยวกับ **แนวคิดสถาบัน** ระบุว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีหน้าที่หลากหลายประการ เช่น ครอบครัวได้รับการมองไปที่การผลิตซ้ำ (reproduction) การให้ความรักใคร่ การปกป้อง การขัดเกลาทางสังคม การศาสนา การนันทนาการ และการให้สถานภาพอื่นๆ และสอดคล้องกับ **จรรยา สุวรรณทัต (2553: 3-7)** เกี่ยวกับ **แนวคิดความเป็นหญิงชายและสตรีนิยม** ในการจำแนกแนวคิดแบบสมัยใหม่ ที่เห็นว่า พ่อมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็ก 3 ประการ คือ พัฒนาเด็กให้มีเอกลักษณ์ทางเพศที่เหมาะสม พัฒนาด้านการเรียนของเด็ก และ

พัฒนาจริยธรรมของเด็ก และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ **Hurlock (1973: 90)** ที่ระบุว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในแบบประชาธิปไตย (Democratic Method) คือ วิธีที่บิดามารดาให้ความสำคัญกับการอธิบายและให้เหตุผลเพื่อให้บุตรเข้าใจว่าทำไมจึงถูกคาดหวังให้ทำพฤติกรรมหนึ่งมากกว่าอีกพฤติกรรมหนึ่งและเมื่อบุตรสามารถทำพฤติกรรมที่ต้องการหรือแสดงว่าพยายามทำ บิดามารดาจะให้รางวัลด้วยการให้การยอมรับ การลงโทษจะใช้ต่อเมื่อบุตรตั้งใจที่จะปฏิเสธพฤติกรรมที่พึงประสงค์และจะให้การลงโทษที่ไม่รุนแรง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ **บอมรินต์, 1991 อ้างถึงใน ใจทิพย์ พวงทอง (2540: 21-22)** กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล (Authoritative) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ด้งกฎเกณฑ์ให้บุตรปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน แต่บิดามารดาจะอธิบายเหตุผลในการให้บุตรปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติสิ่งใด บิดามารดาฟังความคิดเห็นของบุตร แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับบิดามารดา และแบบเผด็จการ (Authoritarian) เป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบสมัยก่ำที่บิดามารดาเข้มงวดกวดขัน บุตรจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งที่บิดามารดาต้องการโดยไม่มีข้อโต้แย้ง

การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับบุตร และกิจกรรมที่ทำร่วมกัน การกำหนดหน้าที่ส่วนใหญ่ให้บุตรทำความสะอาดบ้าน และทำกับข้าว ซึ่งสอดคล้องกับงานของ **กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2545: 89)** เกี่ยวกับแนวคิดโครงสร้างการหน้าที่ ระบุว่า การหน้าที่ของระบบย่อยภายในครอบครัวต่อครอบครัวหรือต่อระบบย่อยๆ แต่ละระบบด้วยกัน หมายถึง การศึกษาสัมพันธ์ภายในครอบครัวเกี่ยวกับการแบ่งแรงงานระหว่างเพศและการหน้าที่ ต่อการดำรงสภาพครอบครัวเอาไว้ การหน้าที่ของการแบ่งแรงงานต่อระบบอื่นๆ เช่น ระบบการงานอาชีพนั้น ได้มีการถกเถียงว่าเป็นการหน้าที่ของบทบาทความเป็นชายหญิงที่แตกต่างกันในครอบครัว นอกจากนั้นข้อห้ามทางเพศ (incest taboo) ก็เป็นจุดรวมในการวิเคราะห์บทบาททางเพศในครอบครัวเช่นกัน ข้อห้ามทางเพศนี้รวมไปถึงการหน้าที่ที่มีต่อการถ่วงดุลอำนาจภายในครอบครัวเดียว และการหน้าที่ของข้อห้ามทางเพศที่มีต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของสมาชิกในครอบครัว และสอดคล้องกับแนวคิดแบบ Mc Master Model ของ **Epstein อ้างถึงในกรมสุขภาพจิต (2542: 19)** ในการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว เรื่องบทบาท (Role) ระบุว่า การดูแลให้สมาชิกรับผิดชอบในบทบาท คือ ครอบครัวต้องมีวิธีตรวจสอบว่าสมาชิกแต่ละคนทำหน้าที่ครบถ้วนหรือไม่ เช่น พ่อตรวจสอบว่าลูกทำงานตามที่มอบหมายหรือไม่และถ้าไม่ทำจะมีบทลงโทษอย่างไร บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกคนหนึ่ง จะต้องสอดคล้องกับของคนอื่นด้วย ภารกิจในครอบครัวจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อมีการมอบหมายหน้าที่อย่างเหมาะสม และมีระบบควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับบทความของ **กิตติคุณ รุ่งเรือง** เรื่อง “ทำเวร ช่วยฝึกความรับผิดชอบและบริหารเวลาชีวิต” ใน <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/32281> ระบุว่า การอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีนั้น ผู้ปกครองจะฝากความหวังไว้ที่โรงเรียนอย่างเดียวไม่ได้ ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นงานบ้าน งานต่าง ๆ ของผู้ปกครอง ควรให้เด็กได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบบ้าง โดยอาจมองในเชิงบวกกว่าเป็นการทำกิจกรรมร่วมกัน

ระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก คือเราก็เข้าใจว่าคุณพ่อคุณแม่สมัยนี้อาจไม่มีเวลามากนัก แต่ถ้าเราลองเจียดเวลาสักนิด มาทำกิจกรรมเหล่านี้กับลูก เราก็จะสร้างลูกเราเป็นเยาวชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถยืนหยัดในสังคมได้ทุกสถานการณ์ เพราะมันทำให้เด็กได้เห็นคุณค่าของทุกอาชีพ และสร้างให้เด็กมีความรู้สึกดีกับผู้ปกครองด้วย ส่วนกิจกรรมนอกบ้าน เช่น ในวันหยุด พาไปเที่ยวต่างจังหวัด ต่างประเทศ ไปทานอาหารนอกบ้าน เที่ยวห้างสรรพสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้จะทำกิจกรรมเฉพาะด้านที่พ่อและบุตรสนใจและทำร่วมกับบุตรได้ เช่น เล่นกีฬา ออกกำลังกาย เข้าวัดทำบุญ ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ **พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุญ (2550: 30)** ระบุว่า หน้าที่ในการสนับสนุนการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชีวิตครอบครัวในปัจจุบัน เช่น พุดบอกลบาสเกตบอล ภาพยนตร์ การใช้เวลาสนับสนุนการร่วมกันนั้น จะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ **วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคณะ, 2528** อ้างถึงในการศึกษาของ **อัญญา สุขารมย์ (2544)** ที่ระบุว่า พ่อมีบทบาทมากกว่าแม่ในการจัดกิจกรรมให้แก่ลูก พบว่า พ่อเป็นผู้พาลูกไปรู้จักสังคมภายนอกโดยพาไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น สวนสัตว์ ชนบท เป็นต้น

*การให้รางวัลแก่บุตรและการทำโทษ การให้รางวัลส่วนใหญ่เป็นคำชมเชยและการแสดงออกทางกาย เช่น การกอด การหอม และให้รางวัลเป็นสิ่งของตามที่ตกลงกันไว้ในราคาที่เหมาะสมกับวัย และการหาโอกาสไปทานอาหารนอกบ้านเป็นมือพิเศษ พาไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ **กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2555)** ในเรื่องทักษะการให้รางวัล โดยระบุว่าทักษะการให้รางวัล พ่อแม่ควรให้รางวัลชมเชยในพฤติกรรมที่เด่นชัดและเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ เช่น การที่ลูกช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน การแบ่งของเล่นให้เพื่อน การแสดงพฤติกรรมทางบวกใดก็ตามที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมทางลบที่พ่อแม่ไม่ชอบ และสิ่งที่พ่อกับแม่ควรให้บ่อยๆ คือ คำยกย่อง ชมเชยลูก ซึ่งความดีงามนั้นถ้าเด็กยังรู้สึกว่าการเลี้ยงดูและอบรมเด็กใน http://www.thailearning.org/PDF2007/child_phycho.pdf ระบุว่า การให้รางวัล(Positive reinforcement) เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว เพื่อให้พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นอีกไม่หายไป ผู้ใหญ่ควรให้รางวัลสำหรับพฤติกรรมนั้น อาจเป็นการกล่าวชมด้วยวาจา แสดงกิริยาชื่นชมพอใจในพฤติกรรมนั้น เช่น โอบกอด ลูบหัว ปัญหาคือผู้ใหญ่มักจะละเลยไม่กล่าวคำชมเด็ก เพราะเห็นเป็นพฤติกรรมธรรมดา การให้รางวัลเด็กอาจให้ได้อีกแบบคือ ให้เมื่อเด็กหยุดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (Omission training) ส่วนการทำโทษ ส่วนใหญ่ช่วงวัยเด็กใช้วิธีการตีและอบรมไปพร้อมกัน รองลงมาคือ พ่อไม่พูดคุยด้วย และช่วงวัยรุ่นส่วนใหญ่ใช้วิธีการดักเตือน ตัดคำขานม และกักบริเวณ สอดคล้องกับบทความ **นางพาง ลัมสุวรรณ เรื่องจิตวิทยาการเลี้ยงดูและอบรมเด็ก** ใน http://www.thailearning.org/PDF2007/child_phycho.pdf ระบุว่า การลงโทษ (Punishment) มีตั้งแต่ระดับเบาจนไปถึงระดับที่รุนแรงขึ้น ได้แก่ 1)การดูว่าด้วยวาจาในเด็กบางคนก็ได้ผลดีสามารถหยุดการกระทำอันไม่สมควรของเด็ก ควรใช้เมื่อการบอกห้าม และการใช้เหตุผลไม่ได้ผลแล้ว 2)แยกเด็กออกไปอยู่ตามลำพัง เช่น แยกเด็กไปนั่งคนเดียว*

หันหน้าเข้ามุมห้อง ทำให้เด็กไม่สนุก เมื่อที่เด็กทั่วไปจะไม่ชอบอย่างมาก 3)การปรับ ให้เด็กรับผิดชอบกับของเสียหายที่เด็กทำไป จึงให้แม่หักเงินค่าขนม 4)การตี อาจทำให้เด็กหยุดประพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้บางครั้งแต่การใช้กำลังกับเด็กมีข้อเสียด้วย คือ ถ้าใช้บ่อยๆ จะทำลายความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่และเด็กจะใช้วิธีรุนแรงและใช้กำลังบ้างเพราะเอาอย่างผู้ใหญ่และรู้สึกกับข้อใจที่ผู้ใหญ่ใช้วิธีรุนแรงกับตนเช่นอาจไปชกต่อยเพื่อนที่โรงเรียนบ่อยๆ จนเป็นปัญหาเกิดขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ **Bryan & Freed** อ้างถึงใน **สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2553 : 218-219)** ระบุว่า การลงโทษด้วยการเข็นดีเป็นลักษณะของชีวิตประจำวันของแทบทุกครอบครัวที่จะใช้การลงโทษโดยการเข็นดี เมื่อลูกหลานของตนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม การเข็นดีอาจทำได้โดยการใช้ไม้เรียว หรือมือก็ได้ โดยอาจจะตีที่ขา มือ หรือก้นของเด็กที่กระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แต่อย่างไรก็ตามการลงโทษเด็กโดยใช้ความรุนแรงอาจกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าวได้ และการศึกษาของ **Azrin & Holz** อ้างถึงใน **สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2553 : 232)** ระบุว่า การลงโทษนั้นกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวแก่ผู้ที่ถูกลงโทษ โดยอาจจะแสดงความก้าวร้าวทั้งในแง่ของภาษาหรือทางร่างกาย เช่น การด่า การใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ การข่มขู่ การกระแทกเท้า การทุบโต๊ะ หรือแม้แต่กระทั่งการทำร้ายร่างกายของผู้อื่น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ การรวบรวมข้อมูลของ **กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2555)** ระบุว่า การลงโทษลูกในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะขัดเกลาลูกให้ลูกมีพฤติกรรมดีการทำโทษควรให้ลูกเข้าใจว่า ลูกถูกลงโทษมิใช่เพราะพ่อแม่ไม่รักลูก หรือเกลียดลูก แต่อยากให้ลูกเป็นคนดี ดังนั้น เมื่อทำโทษต้องอธิบายเหตุผลเสมอ หากพ่อแม่ตีลูกโดยไม่มีเหตุผลจะทำให้เด็กเจ็บช้ำน้ำใจ และต้องให้ความสำคัญกับการขอโทษ ถ้าเด็กขอโทษแบบขอไปทีหรือไม่รู้สึกผิดจริงๆ ก็ไม่ควรยุติการขอโทษลงง่ายๆ ต้องให้เขายอมรับว่ารู้สึกผิดจริงๆ

ความคาดหวังในบุตร อยากให้บุตรเคารพเชื่อฟังเป็นคนดีของสังคม มีความรับผิดชอบให้ตั้งใจเรียนและประสบความสำเร็จในการเรียน นอกจากนี้ยังคาดหวังในเรื่องหน้าที่การงาน การรู้เท่าทันสังคมเมือง และการมีชีวิตคู่ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการสำรวจของนิตยสาร **Real Parenting** อ้างถึงใน **กรมส่งเสริมสุขภาพจิต (2552)** โดยได้สอบถามถึงประเด็นที่พ่อแม่คาดหวังกับลูกมากที่สุด โดยพบว่า พ่อแม่อยากเห็นลูกมีลักษณะนิสัย และพฤติกรรมที่ดี สูงถึงร้อยละ 86.1 รองลงมาคือเรื่องวิถีคิดของลูก ร้อยละ 69.8 คาดหวังเรื่องการเรียนรู้ ร้อยละ 68.2 โดยคาดหวังเกี่ยวกับอาชีพเพียงร้อยละ 26.9 เนื่องจากยังเป็นเรื่องที่ไกลตัวลูก และยังสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ **ฐานิชา ลิ้มพานิช (2553)** กล่าวไว้ว่า “พ่อแม่ยังคงมีความคาดหวังทั้งกับตัวเองและลูก อยากให้ลูกเป็นอย่างที่ตนเองต้องการ อย่างมีอำนาจที่สามารถคุมสถานการณ์ได้

ค. การดูแลเกี่ยวกับการศึกษา

ส่วนใหญ่ ช่วยสอนการบ้าน แนะนำและให้ไปเรียนพิเศษเพิ่มเติม จะไม่บังคับให้บุตรเรียนในสิ่งที่ไม่ชอบ ให้เลือกและตัดสินใจในการเรียนด้วยตนเอง วางแผนให้บุตรเรียนให้จบระดับปริญญาตรี รองลงมาอยากให้บุตรเรียนและทำกิจกรรมแบบที่พอถนัดและเข้าใจ ซึ่งพอสามารถให้คำแนะนำได้ เช่น ด้านการกีฬา ด้านศิลปะการแสดง หรือด้านธุรกิจที่ทำอยู่ เป็นต้น บางรายวางแผนการเรียนให้บุตรอย่างเคร่งครัด โดยไม่ให้เน้นกิจกรรมสันทนาการ ซึ่งสอดคล้องกับการรวบรวมข้อมูลของ **Heart and Hug (2555)** อ้างถึงใน <http://www.heartandhug.com/Smart-Tip/เคล็ดลับการเลี้ยงลูกให้เรียนเก่ง.html> ที่ระบุว่า แนวทางการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ในการเลี้ยงลูกให้เรียนเก่ง คือสนับสนุนให้เด็กค้นหาสิ่งที่ตนเองชอบ เด็กที่เรียนได้ดีส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเด็กที่มีสติปัญญาแตกต่างจากเด็กทั่วไป แต่ที่แตกต่างและทำให้เรียนได้ดีกว่าเด็กอื่น คือการที่เขาได้ทำในสิ่งที่ชอบ ไม่ได้ทำในสิ่งที่ถูกบังคับ ดังนั้น พ่อแม่จึงควรเป็นผู้สนับสนุนให้ลูกค้นหาสิ่งที่ตนเองชอบ ไม่ควรบังคับความคิดลูกว่า “ต้อง” ทำสิ่งนั้น “ห้าม” ทำสิ่งนั้น ไม่ควรปิดกั้นความคิดและโอกาสในการเลือกของลูก เพราะจะทำให้เด็กเบื่อหน่ายในการเรียน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของนภนทร ธรรมบวร 2541 :28-29 อ้างถึงใน [http:// www.seal2thai.org/sara/sara057.htm](http://www.seal2thai.org/sara/sara057.htm) ที่ระบุว่า การดูแลให้การศึกษาต้องจัดให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนซึ่งมีงานวิจัยหลายเล่ม ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาของลูก มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสำเร็จของลูกมากกว่าคุณภาพของโรงเรียน ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญมากในการเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กถ้าครอบครัวประสบความสำเร็จแล้ว โรงเรียนก็ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลจากการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ด้านการศึกษา ไม่ได้ส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อความสำเร็จในชีวิตของเด็กด้วย ครอบครัวที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและมีการเตรียมเด็กสำหรับประสบการณ์ทางสังคม มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าเด็กที่พ่อแม่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องนี้

ง. การดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้านและค่าใช้จ่ายของบุตร

ส่วนใหญ่ ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในบ้านและค่าเล่าเรียนของบุตร โดยมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบ รองลงมามีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนค่าเล่าเรียนต้องรับผิดชอบเองทั้งหมด นอกจากนี้ บางรายรับผิดชอบแค่ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนค่าเล่าเรียนไม่ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากบุตรได้รับทุนการศึกษาจากการเป็นนักกีฬาเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา สุขารมณ์ (2544: 35-40) ที่กล่าวว่า พ่อเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดและเป็นบุคคลแรกที่จะช่วยเหลือครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจ โดยส่วนใหญ่พ่อเป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว พ่อเป็นผู้สนองความต้องการของแม่และลูกในด้านวัตถุสิ่งของกำลังทรัพย์ พ่อจะมีความคับข้องใจมากเพื่อพบว่ารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับลูก

ส่วนค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าขนมของบุตร ส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นรายวัน วันละ 50 - 100 บาท รองลงมาเป็นรายสัปดาห์ สัปดาห์ละ 500 - 1,000 บาท และรายเดือนที่ไม่แน่นอน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบและความจำเป็นของบุตร ซึ่งสอดคล้องกับบทความของ **วิวรรณ ชาราหิรัญโชติ (2556)** เรื่อง สอนให้เด็กรู้ค่าของเงิน ใน <http://www.bangkokbiznews.com/> ระบุว่า ค่าขนมควรจะให้ในอัตราเท่าไรขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ต้องให้เพิ่มขึ้นตามอายุ ให้เงินจ่ายค่าอะไรบ้าง หากจ่ายค่าขนมอย่างเดียวทางโรงเรียนมีอาหารกลางวันให้ก็ให้น้อย หากเป็นวัยรุ่น ต้องการให้ดูแลเรื่องอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่าเดินทาง ค่ากิจกรรม ต้องให้มากกว่าวัยเด็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะครอบครัว

จ. การปกป้องสวัสดิภาพให้กับบุตร

ในการปกป้องสวัสดิภาพบุตรนั้น ส่วนใหญ่ได้ทำประกันชีวิตและประกันสุขภาพให้แก่บุตร มีการตรวจสุขภาพประจำปี ส่งเสริมให้เล่นกีฬาอย่างจริงจัง เล็งเห็นความแข็งแรงและสุขภาพเป็นหลัก รองลงมาส่งเสริมให้การศึกษาในสถาบันที่มีชื่อเสียง ส่งเสริมให้การศึกษาในระดับที่สูง การให้ความรัก ความอบอุ่น และการปกป้องภัยคุกคามจากผู้เป็นแม่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **พรรณทิพย์ ศิริวรรณ บุศย์ (2550: 29-30)** เกี่ยวกับหน้าที่ของครอบครัวสมัยใหม่ ระบุว่า หน้าที่ในการปกป้องสวัสดิภาพ เป็นหน้าที่อีกประการที่ไม่ควรละเลยของครอบครัวคือ ครอบครัวต้องปกป้องสวัสดิภาพของสมาชิก อาจอาศัยตำรวจหรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น ประกันชีวิต ประกันรถ ประกันทรัพย์สินสมบัติ การฉ้อโกง การปลุกผี เป็นต้น

2.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นของพ่อจากการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณ, กิตติพัฒน์ นนทปัทมะกุล (2537: 105-106) ใน **ทฤษฎีการเผชิญหน้ากับปัญหา** กล่าวว่า พฤติกรรมการเผชิญหน้าถูกกำหนดโดยสัมพันธภาพของบุคคลกับสภาพแวดล้อม ทฤษฎีการเผชิญหน้าเห็นว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการควบคุมสภาวะตึงเครียดของบุคคล การสนับสนุนทางสังคมเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ปัญหาได้ และการที่บุคคลจะเลือกใช้วิธีใดในการเผชิญความเครียดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ อาทิเช่น ความรู้สึกไม่แน่ใจ ความคลุมเครือ ความรุนแรงของความรู้สึกเดือดร้อน การมีข้อขัดแย้ง ความรู้สึกหมดหนทางช่วยเหลือ ภาวะทางสุขภาพอนามัย ความเชื่อในทางที่ดี ทักษะในการแก้ไขปัญหา ทักษะทางสังคม แรงสนับสนุนทางสังคม และแหล่งทรัพยากรการช่วยเหลือทางวัตถุ เป็นต้น (ดวงกมล วัตราคูล 2536: 90)

ก. ปัญหาด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ปัญหาด้านสุขภาพกาย ส่วนใหญ่มีปัญหาทางกาย เหนื่อยง่ายเพราะมีเวลาพักผ่อนน้อย **ปัญหาด้านสุขภาพจิต** ส่วนใหญ่จะเครียดและกังวลเรื่องสุขภาพร่างกายและการเจ็บป่วยของบุตร รองลงมา รู้สึกท้อ เครียดและโกรธ เรื่องที่บุตรไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน คือ และชอบโกหก บางรายบุตรมีอาการเก็บกดไม่ยอมพูดในช่วงวัยเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **พิมพ์รพีพร สุนทรารุณ, 2549** อ้างถึงใน **สุรีย์พร พันพิง**

, กมลพรรณ พันพื้ง (2552: 141) ที่ระบุว่า ปัญหาสุขภาพ ของผู้เป็นบิดาหรือมารดาในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่ มักพบ คือ ภาวะสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ไม่ดี อันเนื่องมาจากภาวะความเครียดจากวิกฤตที่เผชิญ ปัญหา ด้านอารมณ์จิตใจบางอย่างคงค้างอยู่ในระยะยาว เช่น ความกังวลว่าลูกจะมีปัญหา ปมด้อยและถูกล้อเลียนว่า เป็นลูกไม่มีพ่อ ปัญหาความเหงาและต้องการคู่ และสอดคล้องกับการศึกษาของ นิตา ชูโต และคณะ 2545 อ้างถึงใน จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ (2550: 14-15) เรื่องผลกระทบต่อครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดย ระบุว่า ปัญหาด้านการเลี้ยงดูบุตร ปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือช่วงอายุของบุตร ในขณะที่ครอบครัวประสบปัญหา และวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ คือ ครอบครัวที่มีบุตรในวัยเด็กและวัยรุ่นน่าจะพบปัญหาที่คล้ายกันหรือ แตกต่างกันได้ สำหรับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีบุตรวัยเด็กจะรับรู้ถึงภาระที่มีมากขึ้น เพราะบุตรยังเล็กอยู่และ ไม่สามารถดูแลตัวเองไม่ได้ ถ้าบุตรอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่สามารถดูแลตัวเองได้แล้ว พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวก็มีความ คล่องตัวขึ้น

ข. ปัญหาด้านความสัมพันธ์ และการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของบุตร

ช่วงวัยเด็ก จะไม่มีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับบุตร เพราะพ่อจะดูแลบุตรด้วย ตัวเอง จึงสนิทสนมและผูกพันกัน มีบางรายบุตรจะมีอาการเก็บกด ไม่ค่อยพูด เก็บตัว ไม่ร่าเริง ซึ่งเป็นเพราะ พ่อไม่มีเวลาอยู่กับบุตรตลอด หรือมีอาการคิดถึงแม่ในบางครั้งซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีความผูกพัน ของ John Bowlby และ Mary Ainsworth อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2548: 7-8) ที่ระบุว่า ความผูกพันแตกต่างจากการพึ่งพา เนื่องจากผู้ที่มีความผูกพันยังคงความเป็นตัวของตัวเอง หัวใจสำคัญของ ทฤษฎีความผูกพันคือการก่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์นี้จะถูกถ่ายทอด ไปยังความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับคนอื่นๆ ในสังคมต่อไป ตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงถึงความผูกพัน ระหว่างแม่กับลูกเช่น การคลอเคลียอยู่ใกล้แม่ ร้องไห้หรือแฉ่งขึ้นเมื่อต้องจากแม่ วิ่งไปหาแม่ เป็นต้น เด็ก ทุกคนสามารถจะสร้างความผูกพันได้ตั้งแต่แรกเกิด เนื่องจากเด็กมีกลไกด้านประสาทวิทยาและชีววิทยา มี โปรแกรมในสมองสามารถรับรู้อารมณ์ของผู้อื่นได้ และสื่อสารความรู้สึก ความต้องการภายในได้ ปัจจัย สำคัญที่มีผลต่อการสร้างความผูกพันระหว่างแม่กับลูกคือ Sensitivity เป็นความสามารถที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู จะเข้าใจสัญญาณหรือการแสดงออก ท่าทีของเด็กอย่างถูกต้องและตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสม ซึ่งเด็กจะแสดงออกต่างกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน

ช่วงวัยรุ่น ความสัมพันธ์ เริ่มห่างเหิน เก็บตัว มีความลับ คิดเพื่อน คิดแฟน และมีความคิด เป็นของตัวเองมากขึ้น ไม่เชื่อฟัง สนใจเทคโนโลยี เกมส์ ความทันสมัยและแฟชั่น จาก คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ รองลงมา ความสัมพันธ์ ใกล้ชิด มีความเข้าใจและสนิทสนมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ Coon, 1992: 427; ศรีเรือน แก้วกังวาน 2540: 343-346; จตุพร ลิ้มมันจรี 2544: 329-331 อ้างถึงใน อัจฉรา ภูริระ (2546) ที่ระบุว่า ความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นกับบิดามักเกิดจากความแตกต่าง ระหว่างทัศนคติ เช่น วัยรุ่นต้องการอิสรภาพ ต้องการแสดงพฤติกรรมอย่างผู้ใหญ่ ต้องการเป็นที่ชื่นชอบ

ของผู้อื่น มีวีรบุรุษประจำใจ อยากมีและอยากกระทำตามอย่างเพื่อน ตรงกันข้ามกับบิดาที่ยังคิดว่าบุตรยังเป็นเด็ก บิดาไม่เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของบุตร ไม่ปรับตัว ยังต้องการให้บุตรเชื่อฟังตนเหมือนเดิม ต้องการใช้อำนาจควบคุมให้กระทำตามความคิดของตน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น และนำไปสู่การเกิดช่องว่างระหว่างวัย

วิธีการเข้าถึงความรู้สึกนึกคิด มีการใช้วิธีการที่หลากหลาย ดังนี้ (1) พูดคุย สอบถามบุตรตรง ๆ ทุกเรื่อง ลักษณะแบบเพื่อนมากกว่าเป็นพ่อ เช่น เรื่องเพื่อนต่างเพศ เรื่องยาเสพติด การพนัน เทคโนโลยีสมัยใหม่ (2) สังเกต เช่น สังเกตจากพฤติกรรมบุตรจากเพื่อนของบุตร (3) ใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาของพ่อ เป็นแนวทางชี้แนะการดำเนินชีวิตของบุตร (4) ค้นหาข้อมูล จากโทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือ ตำรา จากนักวิชาการต่าง ๆ แล้วมาประยุกต์ใช้กับบุตร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุวัฒนา ศรีพื้นผล ของสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ เรื่อง ประตุใจใช้บุญแฉดดอกไหนดเปิดดี จาก <http://www.wattanasatitschool.com> ระบุว่า วิธีการที่ผู้เชี่ยวชาญการสื่อสาร ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่เป็น “บุญแฉ” ที่ช่วยให้เด็ก “เปิดใจ” และยอมเล่าความรู้สึกนึกคิดที่เขาเก็บอยู่ ภายในกับผู้อื่นได้ คุณพ่อคุณแม่อาจลองฝึกเรียนรู้ที่จะใช้คำพูดบางคำ หรือบางประโยคที่เหมาะสม ที่จะใช้สื่อถึงลูกของตนเองซึ่งจะช่วยให้อีกแบ่งปันความรู้สึกของเขาให้คุณรับรู้ได้ นั่นเป็น “บุญแฉดดอกสำคัญ” ของการสื่อสารในครอบครัว ได้แก่ 1) เรียนรู้ที่จะเป็นผู้ฟังที่ดี 2) แสดงออกให้ลูกรู้ว่าคุณกำลังฟังเขา 3) หางงหะดี ๆ เวลาคุย 4) ใส่ใจกับสีหน้า ท่าทางที่ลูกแสดงออก 5) เข้าใจให้กระจ่างชัด 6) เลี่ยงการเทศนา และประโยคหรือคำพูดที่ช่วยเปิดใจ ได้แก่ “เป็นยัยละ วันนี้”, “มีอะไรหรือเปล่า”, “ถ้าแม่(พ่อ)เป็นลูกนะ...”, แม่(พ่อ)คิดว่าลูกควรจะทำ...”, “เมื่อแม่(พ่อ)อายุเท่าแคะนะ...” เป็นต้น

ค. ปัญหาด้านเศรษฐกิจในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตส่วนใหญ่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจช่วงปีพ.ศ. 2540 จึงมีการหนี้สิน ปัจจุบันมีปัญหาในระดับปานกลาง รองลงมาไม่มีปัญหาเพราะครอบครัวมีฐานะดี มีกิจการของครอบครัวที่ดี และเลือกที่จะดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับ งานของ กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2545: 107-109) เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจ ที่ระบุว่า สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจ เป็นการตรวจสอบตัวบ่งชี้ เรื่องการจัดลำดับเรื่องของอาชีพ แหล่งที่มาของรายได้ การศึกษา การเคหะ สิ้นค้า และการบริการทางวัตถุ และแสดงให้เห็นว่าตัวบ่งชี้เหล่านี้ชี้ความแตกต่างระหว่างครอบครัวหนึ่ง จากครอบครัวอื่นๆ ได้อย่างไร และสอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติวุฒิ เจริญศิริวัฒน์ เรื่องเศรษฐกิจไทยปี 2535-2542 อ้างถึงในบทความ เรื่องวิกฤตเศรษฐกิจไทย ปี 2540 ใน <http://www.learners.in.th/blogs/posts/397601> ระบุว่า ผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 มีผลกระทบโดยรวม คือ 1) เศรษฐกิจประเทศแย่มาก มีคนว่างงานเพิ่ม (ปี 2541 มี 1.13 ล้านคน) และรายได้ต่อหัวลดลง 2) การพัฒนาประเทศช้ากว่าที่เคยคาดไว้ 3) สวัสดิการทางสังคมน้อยลง และปัญหาในด้านสังคม เป็นที่ทราบกันดีว่าหลังจากเกิดปัญหาวิกฤต 2540 คน

ไทยโดยเฉพาะระดับกลางและระดับล่างมีคุณภาพชีวิตที่ลดลงเป็นอย่างมาก เกิดภาวะข้าวยากหามาแพง จำนวนคนจนมีสูงขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้มีมากขึ้น ตลอดจนปัญหาทางการศึกษา และปัญหาด้านสาธารณสุขก็ได้มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ง. ปัญหาด้านนิสัยและความประพฤติของบุตร

ปัญหาส่วนใหญ่เรื่องนิสัยและความประพฤติของบุตร ในช่วงวัยรุ่น เช่น การโกหก คือ ดิด เพื่อน ดิดแฟน ดิดเกมส์ ใช้เงินเก่ง ไม่ตั้งใจเรียน รองลงมา จะเป็นเรื่องการรู้ไม่เท่าทันสังคม การมองโลกในแง่ดีเกินไป การเก็บตัว กาลเทศะในการพูดกับผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิติญาณ์ ปัทมสิริวัฒน์ (2548) ที่ระบุว่า ปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวเด็ก เนื่องจากสภาพปัญหาภายในครอบครัวส่งผลกระทบต่อตัวเด็กทั้งทางจิตใจ ร่างกายและสังคม จึงอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การเก็บตัว เนื่องจากความรู้สึกอายที่ไม่มีพ่อแม่เหมือนเพื่อนๆ เกร โกหกเพื่อดึงดูดความสนใจ ต้องการความรักความเอาใจใส่

จ. ปัญหาด้านเวลาของพ่อที่มีให้แก่บุตร

ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะมีเวลาให้บุตรและมีการจัดสรรเวลาได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Wurzel, 1995 อ้างถึงใน ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต(2549) ที่ระบุว่า การเป็นครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวทำให้พ่อมีโอกาสในการดูแลและใกล้ชิดลูกมากขึ้น รวมทั้งมีโอกาสในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเรื่องอาหารการกิน การดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านที่อยู่อาศัย ทำให้พ่อที่อยู่ในครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวมากขึ้น

ฉ. ปัญหาด้านการมีคู่ครองใหม่ของพ่อ และปฏิกิริยาของบุตร

ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะเป็นห่วงเรื่องจิตใจของบุตรและเจ็บกับการมีชีวิตคู่ ส่วนรองลงมาคิดว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะมี เพราะเป็นห่วงบุตร และยึดความรู้สึกของบุตรเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจประชากรและเคหะ (2543) อ้างถึงใน <http://popcensus.nso.go.th/topic.php?cid=7> ที่พบว่า อัตราการเป็นหม้ายของหญิงจะสูงกว่าชายถึงกว่า 3 เท่า มาอย่างต่อเนื่องในช่วง 3 ทศวรรษ แม้จะมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 12.97 ในปี 2513 เหลือร้อยละ 12.47 ในปี 2543 ขณะที่ชายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.60 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 4.14 ในปี 2543 ซึ่งการที่อัตราของหญิงเป็นหม้ายมากกว่าชายนั้น นอกจากเป็นเพราะชายมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการตายมากกว่าหญิง ทำให้หญิงต้องเปลี่ยนสถานะเป็นหม้ายแล้ว ส่วนหนึ่งอาจมาจากการที่หญิงที่ผ่านการหย่าหรือแยกกันอยู่มาแล้ว โดยมากมักเจ็บกับชีวิตคู่จนไม่ยอมมีคู่อีก ในทางกลับกันผู้ชายส่วนใหญ่เมื่อหย่าหรือแยกกันอยู่แล้ว มักหาคู่ครองใหม่มากกว่าที่จะอยู่คนเดียวอย่างไร้คู่

ปฏิกิริยาของบุตรกับเรื่องคู่ครองใหม่ของพ่อ บุตรจะต่อต้าน ถ้าพ่อจะมีครอบครัวใหม่ และรับไม่ได้ โดยจะแสดงพฤติกรรมออกมาชัดเจน เช่น โวยวาย ซึมเศร้า รองลงมาอนุญาตให้พ่อมีได้ แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเข้ากันได้และไม่ก้าวล้ำเรื่องส่วนตัวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2552) ระบุว่า ปัญหาการแต่งงานใหม่ของพ่อหรือแม่ เป็นปัญหาของลูกทุกคน ต่อให้ทำความเข้าใจกับ

ลูกมากแค่ไหน ลึกๆ แล้ว ลูกที่มีพ่อแม่ใหม่ทุกคนก็จะมีความคิดในทำนองว่า “พ่อ(แม่)ตนเองจะไม่รักเราเท่าแม่(พ่อ)ใหม่แล้วละ” อยู่ในใจเสมอ แล้วถ้ายังมาแต่งงานใหม่หรือยอมรับอยู่กินกันใหม่ในตอนลูกอยู่ในช่วงวัยรุ่น ลูกวัยนี้จะมีปัญหา เพราะลูกจะกลัวการแบ่งความรัก ต่อให้วัยรุ่นเข้าใจว่าพ่อหรือแม่ใหม่เป็นคนน่ารัก และเข้ากับตัวเองได้ก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถยอมรับมาเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวได้ง่ายๆ เพราะจะรู้สึก “กำลังทรยศ” ต่อพ่อหรือแม่ที่แท้จริงของตัวเอง

2.4 ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง พ่อและแม่จำเป็นต้องช่วยกันเลี้ยงดู ไม่ใช่หน้าที่ของคนใดคนหนึ่งถ้าครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่ไม่สนใจลูกเท่าที่ควร จะทำให้ลูกขาดความอบอุ่น ขาดความเชื่อมั่น ในตนเองกลายเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมผิดปกติและเป็นปัญหาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกที่เป็นปัญหา พ่อต้องตระหนักในบทบาทของตน เด็กควรได้รับการส่งเสริมทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์และจิตใจ ให้ความสนใจรับฟังความคิดเห็นของลูกและยอมรับสภาพอารมณ์และเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจของลูก บิดานั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อครอบครัว โดยเฉพาะในการอบรมเลี้ยงดู Cating Oversoll อ้างถึงใน อัจฉรา สุขารมณ์ (2544:35-40)

ก. ด้านร่างกาย

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ในด้านร่างกาย

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบในช่วงนี้ รองลงมาจะมีบ้างในเรื่องของการแต่งกาย ที่พ่อเป็นผู้ซื้อให้ เช่น แต่งตัวแบบเด็กผู้ชาย แต่งตัวเซ็กซี่ไม่ทันสมัย
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบ เนื่องจากเป็นเด็กผู้ชาย พ่อสามารถดูแลได้ง่าย มีเพียงบางราย ที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพเพราะป่วยเป็นโรคหัวใจโดยเป็นตั้งแต่กำเนิด

ซึ่งสอดคล้องกับ บทความคู่มือการเลี้ยงดู ของ ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย ใน [http:// www.rcpsycht.org/cap/book02_2.php](http://www.rcpsycht.org/cap/book02_2.php) ที่ระบุว่า เด็กวัยนี้ เป็นวัยที่ยังต้องพึ่งและอยู่ใกล้ชิดพ่อแม่ พ่อแม่จึงเป็นแบบอย่างที่สำคัญให้เด็กเลียนแบบ เด็กจะเรียนรู้จากพ่อแม่ได้ทั้งจากที่พ่อแม่จ้องสอน และไม่ได้จ้องสอน เพราะเด็กสามารถสังเกตและดูดซับพฤติกรรมในกิจวัตร ทำที่ที่ได้พบเห็นอยู่ทุกวันได้ เด็กเป็นผู้สังเกตการณ์ที่ขบขัน และเลียนแบบไปโดยผู้ใหญ่ไม่รู้ตัว สิ่งที่พ่อแม่ปฏิบัติทุกๆ วัน จึงมีคุณค่ายิ่งกว่าคำพูดสั่งสอน

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่ ได้รับผลกระทบในเรื่องการแต่งกาย จากเสื้อผ้าที่พ่อเลือกซื้อให้ เพราะดูไม่ทันสมัย พ่อบางคนชอบให้แต่งตัวแบบผู้ชาย นุ่งกางเกง ใส่นาฬิกาแบบผู้ชาย รองลงมาจะมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระ รูปร่าง และการมี

ประจำเดือนครั้งแรก เพราะพ่อไม่สามารถให้คำแนะนำได้ บางรายต้องให้ญาติหรือเพื่อนบ้านมาให้คำแนะนำแทน นอกจากนี้ มีผลกระทบเรื่องอาหาร เนื่องจากพ่อไม่มีเวลาทำอาหารต้องซื้ออาหารสำเร็จรูป เพราะพ่อต้องทำงานและทำกับข้าวไม่เป็น

- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ไม่มีผลกระทบ เนื่องจากเป็นผู้ชาย พ่อสามารถดูแลได้ง่ายในด้านร่างกาย มีบางรายที่มีผลกระทบเรื่องรักษาความสะอาด การแต่งกาย และเรื่องรสชาติของอาหารที่พี่เลี้ยงทำให้ทาน ส่วนพ่อต้องทำงานไม่มีเวลาทำให้ทานด้วยตนเอง

ซึ่งสอดคล้องกับ Seifert and Hoffnung (1994: 485-486) ระบุว่า วัยรุ่นชายและหญิงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเด็กหญิงจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นก่อนเด็กชาย 1-2 ปี โดยการเปลี่ยนแปลงลักษณะพัฒนาการทางด้านร่างกาย แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงขนาดของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วน การเปลี่ยนแปลงที่อวัยวะเพศ และการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับลักษณะที่บ่งบอกเพศ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นส่วนใหญ่มีปัญหาในการปรับตัว

ข. ด้านสภาพจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึก

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงของพ่อโดยลำพัง ในด้านสภาพจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่จะไม่ แสดงอารมณ์ นิ่งเงียบ ไม่ค่อยพูด รองลงมาจะมีอาการซึมเศร้า คิดถึงแม่ และมีบ้างส่วนน้อย ที่มีอาการเกรี้ยวกราด เอาแต่ใจ หรือบางรายมีอาการหวาดกลัว ซึ่งเป็นผลจากการกระทำของแม่
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ จะมีอาการซึมเศร้า นิ่งเงียบ เพราะคิดถึงแม่ รองลงมาจะมีการแสดงออกแบบรุนแรง เกรี้ยวกราด อารมณ์ร้อน ชอบโวยวาย และบางอารมณ์จะมีอาการจู้จี้จุกจิก

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ A.S. Niell แพลโดย เตือนตา สุวรรณจินดา : 2522 อ้างถึงใน จิตรา วสุวนิช (2538 : 355-356) เกี่ยวกับอิทธิพลของครอบครัวแตกแยกต่อการพัฒนาพฤติกรรมเด็กในครอบครัวที่พ่อแม่หย่าร้างกัน ระบุว่า การหย่าร้างกันเป็นผลร้ายต่อพัฒนาการทางด้านจิตใจของเด็กมาก เด็กจะเกิดความรู้สึกว่าเหว ไม่มั่นใจในตนเอง ไม่อยากอยู่บ้านชอบไปเล่นกับเพื่อนมากกว่า บางคนก็อาจจะเก็บตัว ซึมเศร้า บางรายก็อาจกลายเป็นเด็กก้าวร้าว ชอบรุกรานผู้อื่น นอกจากนี้แล้ว เด็กจะเป็นคนไม่มั่นคง ไม่รักใคร่จริง และไม่คิดว่าใครจะรักเขาจริงเช่นกัน ทั้งนี้เพราะเด็กไม่เคยเห็นใครเป็นแบบอย่างที่ดีมาตั้งแต่เด็กนั่นเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ อ้างถึงในปรางสุทิพย์ ทรงวุฒิศิลป์

(2544: 108) โดยกล่าวว่า การที่เด็กถอดแบบบิดามารดานั้นเกิดจากสาเหตุร่วมกันระหว่างความรักความกลัว เมื่อเด็กอายุ 3 – 5 ปี ซึ่งเป็นระยะออดิปัส (Oedipal compiler) เด็กจะเริ่มสนใจบทบาทของตนเอง และบทบาทของบิดามารดาที่มีต่อกัน เปรียบเทียบบทบาทของตนกับบิดาและมารดา ดังนั้น บทบาทการเป็นบิดาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการของบุตรเป็นอย่างยิ่ง

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง ส่วนใหญ่จะเก็บความรู้สึกเก่ง บางครั้งเหมือนเก็บกด คือเจ็บไม่แสดงออกมา รongลงมาจะใจน้อย เหนงา เวลามีปัญหาทะเลาะกับพ่อจะร้องไห้ เก็บตัว
- บุตรชาย ส่วนใหญ่ ควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกได้ดี ไม่ค่อยแสดงท่าทางและความรู้สึกออกมา และมีความเป็นผู้ใหญ่เกินตัว รongลงมา มีการแสดงอารมณ์ ใจร้อน ขุนเฉียวเวลาไม่พอใจ

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Alexander, Roodin and Gorman, 1980:359 อ้างถึงใน อัจฉรา ฤทธิ์ธีระ (2546: 21) ที่ระบุว่า พัฒนาการด้านอารมณ์ของวัยรุ่น ระยะที่เรียกว่า Storm and Stress ระยะนี้อารมณ์ของวัยรุ่นจะรุนแรง โดยมักแสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผย ตัดสินใจรวดเร็ว เคียดแค้นและขุ่นใจง่าย อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มีทั้งอารมณ์ที่สงบเยือกเย็น บางครั้งมีความสุขสนุกสนาน บางครั้งเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง จึงมักมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ วัยรุ่นไม่ชอบการบังคับหรือใช้อำนาจออกคำสั่ง แต่ขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งในใจ คืออยากกลับไปเป็นเด็กที่ต้องการบิดามารดาเป็นที่พึ่งพิงอย่างอบอุ่น และอำนวยความสะดวก ต้องการคำแนะนำและการช่วยเหลือที่ไม่พรั่นพรึงจนเกินไป

ค. ด้านสังคม และการปฏิสัมพันธ์

ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงของพ่อโดยลำพัง ในด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์

ในช่วงวัยเด็ก

- บุตรหญิง

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ รักพ่อและสนิทสนมกับพ่อมาก รongลงมาจะขี้อาย เก็บตัว ไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่ค่อยพูดกับพ่อ แต่รักพ่อก่อน

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใคร ไม่สนิทกับใครเป็นพิเศษ โดยเฉพาะญาติฝ่ายแม่ ขี้อาย ไม่กล้าแสดงออก รongลงมาจะเป็นเด็กกิจกรรม ชอบทำกิจกรรมที่โรงเรียน มีเพื่อนเยอะ

- บุตรชาย

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ รักพ่อและสนิทสนมกับพ่อมาก รองลงมาจะจี๋อาย เก็บตัว และบางรายโหยหาความรักจากผู้เป็นแม่

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ ชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน ชอบเล่นกีฬา ออกกำลังกาย รองลงมาจะไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใคร ชอบอยู่คนเดียว

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อุไรวรรณ คณะนันทนาการ, กุศล สุนทรธาดา และศิรินันท์ กิตติสุขสถิต (2541: 5-8) ที่ระบุว่า “แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทบิดาแบบใหม่” (modern perspective) จะมองภาพบิดาว่า มีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย 3 ด้านคือ การพัฒนาเด็กให้มีเอกลักษณ์ทางเพศที่เหมาะสม ให้มีความสำเร็จในการเรียน และให้มีการพัฒนาด้านจริยธรรม ผลสำเร็จทั้ง 3 ด้านดังกล่าวมีความสำคัญต่อการปรับตัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสำเร็จในการดำรงชีวิต

ในช่วงวัยรุ่น

- บุตรหญิง

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ สนิทสนมกับพ่อ พูดคุยกันได้เหมือนเพื่อน มองว่าพ่อเป็นฮีโร่ รองลงมาจะรู้สึกห่างเหิน จะพูดคุยกันเฉพาะเรื่องเรียนและเรื่องงานมากกว่า

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่ มีเพื่อนเยอะ กล้าแสดงออก เป็นเด็กกิจกรรมและมีภาวะความเป็นผู้นำ รองลงมาจะไม่กล้าคิด ตัดสินใจ ขาดความมั่นใจในตัวเอง

- บุตรชาย

ภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ เริ่มห่างเหินพ่อ บางครั้ง ปิดกั้นตัวเองจากพ่อ ไม่อยากร่วมกิจกรรมด้วย

ภายนอกครอบครัว ส่วนใหญ่มีกลุ่มเพื่อนที่สนิท ติดเพื่อน ติดเกมส์ มีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออก รองลงมา จะชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน เป็นที่รักใคร่ของครูบาอาจารย์

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538: 103-104) ที่ระบุว่า ความต้องการในวัยรุ่น มี 5 ประการ คือ 1)ความเป็นอิสระ 2)ความอยากรู้อยากเห็น 3)การได้มีเงินใช้สอย 4)เรื่องเพศ และ5)มีแนวปรัชญาชีวิตส่วนตัว และสอดคล้องกับการศึกษาของ สักดิ์พิสุทธิ อัครสิริธีรกุล (2544: 17) ที่ระบุว่า ความต้องการของวัยรุ่นขึ้นอยู่กับค่านิยมที่แต่ละบุคคลยึดถือหรือปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมของสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ ค่านิยมของกลุ่มเพื่อนและจากการได้รับการอบรมเลี้ยงดูสั่งสอน จากครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา ภูริธีระ (2546: 23) ที่ระบุว่า ความสัมพันธ์กับเพื่อน ลักษณะที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของเด็กวัยรุ่น คือ การมีพฤติกรรมทาง

สังคมมากขึ้นและกว้างขึ้นกว่าในวัยเด็ก อันเป็นช่วงที่เด็กค่อนข้างจะใกล้ชิดกับครอบครัวมากกว่า เด็กในวัยรุ่นจะเริ่มแยกตัวเป็นอิสระจากครอบครัวและให้ความสำคัญกับเพื่อนมากขึ้น มีการคบเพื่อนเป็นหมู่คณะ เป็นเพื่อนสนิท หรือเพื่อนคู่หู ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความต้องการเรียนรู้และมีบทบาทในสังคมและความต้องการยอมรับจากเพื่อน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและสังคม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วันทนีย์ วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วชิณารมณ, กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล (2537: 107-108) เกี่ยวกับ ทฤษฎีว่าด้วยความเหงา ซึ่งย้ำความสำคัญของสัมพันธภาพทางสังคม ที่บุคคลจะมีต่อเครือข่าย และเน้นความสำคัญของการสนับสนุนทางอารมณ์ ไวสส์ (1973) ได้จำแนกความแตกต่างชัดเจนระหว่างความเหงาที่เกิดจากความโดดเดี่ยวทางอารมณ์ (emotional isolation) และ ความเหงาที่เกิดจากความโดดเดี่ยวทางสังคม (social isolation) โดยความเหงาที่เกิดจากความโดดเดี่ยวทางอารมณ์เป็นการบ่งชี้ว่าขาดหายไปของความผูกพันทางอารมณ์ ขณะที่ความเหงาจากความโดดเดี่ยวทางสังคมเป็นการไม่สามารถเข้าร่วมในเครือข่ายสังคม และสัมพันธเชิงบูรณาการกับสังคม หรือขาดความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการเลี้ยงดูบุตร โดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ มีดังนี้

3.1.1 ผลจากการศึกษาพบว่า สาเหตุจากการหย่าร้าง แยกทางกัน ส่วนใหญ่เกิดจากการนอกใจ และความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนั้น องค์กรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว ควรให้ความรู้ผ่านทางสื่อต่างๆ ทั้งสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ให้มากเพียงพอกับการรับรู้ในเยาวชนและประชาชนในวัยทำงาน เพื่อเป็นการปลูกฝังและเตือนสติในการใช้ชีวิตคู่กับคนรุ่นใหม่ และป้องกันการหย่าร้างสำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตคู่อยู่แล้ว ให้ประคับประคองสถานภาพของครอบครัวให้ดีที่สุด

3.1.2 จากผลการศึกษา พ่อเลี้ยงเดี่ยวได้รับการช่วยเหลือในการเลี้ยงดูบุตรจากพ่อแม่และญาติพี่น้อง พบว่า สิทธิในการปกครองบุตรไม่เท่าเทียมกันของพ่อและแม่ที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส ดังนั้น ควรมีหน่วยงานที่คอยให้คำปรึกษาทางกฎหมาย เรื่องสิทธิการเลี้ยงดูบุตรอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ความรู้และเป็นประโยชน์ต่อพ่อเลี้ยงเดี่ยว และญาติพี่น้องในการดูแลบุตรหลาน

3.1.3 โรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรมีบทบาทในการสนับสนุนทางสังคมให้กับนักเรียนที่มีพ่อเลี้ยงเดี่ยว หรือแม่เลี้ยงเดี่ยว รวมทั้งการสร้างทัศนคติทางบวกให้กับนักเรียนที่มีพ่อคนเดียว หรือมีแม่คนเดียว เพื่อให้ให้นักเรียนเหล่านี้สามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนได้ และมีความภาคภูมิใจในตัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว หรือแม่เลี้ยงเดี่ยว

3.1.4 รัฐบาลควรจัดตั้งองค์กรเพื่อรองรับการให้คำปรึกษาแก่พ่อเลี้ยงเดี่ยวที่ประสบปัญหาทางจิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อสร้างกำลังใจและให้คำแนะนำช่วยเหลือ ให้พ่อมีความพร้อม เข้มแข็งต่อการเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว

3.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัยที่ควรทำในอนาคต มีดังนี้

3.2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของพ่อในกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด ว่ามีลักษณะที่ใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบในการแก้ปัญหาและพัฒนาครอบครัวต่อไป

3.2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการสนับสนุนทางสังคม ในการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะในปัจจุบันครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวมีมากขึ้น และมีปัญหาในด้านต่างๆ ซึ่งควรหาแนวทางในการแก้ไข และการสนับสนุนทางสังคม

